

KILENCZEDIK ÉVFOLYAM

1886-iki

ÉVKÖNYV.

A

TRENCSÉN VÁRMEGYEI

Természettudományi egyesület megbízásából

SZERKESZTETTE

PETROGALLI ARTHUR,

titkár.

Az egyesület tulajdona.

TRENCSÉN.

Skarnitzl X. Ferencz gyorsajtóján.

1887.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

KILENCZEDIK ÉVFOLYAM

1886-iki

ÉVKÖNYV.

A

TRENCSÉN VÁRMEGYEI

Természettudományi egylet megbízásából

SZÉRKESZTETTE

PETROGALLI ARTHUR,

titkár.

Az egylet tulajdona.

TRENCSÉN.

Skarnitzl X. Ferencz gyorsajtóján.

1887.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Neunter Jahrgang.

1886.

JAHRESHEFT

des

Naturwissenschaftlichen Vereines

des

Trencsiner Komitates

redigirt von

Arthur Petrogalli,
Vereins-Sekretär.

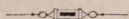
 Eigenthum des Vereines.

TRENC SIN, 1887.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A TRENCSEN VÁRMEGYEI

Természettudományi egyesület ALAPSZABÁLYAI.

I. Az egyesület címe, székhelye és célja.

1. §.

a) Az egyesület címe: „Trencsén vármegyei természettudományi egyesület.”

b) Az egyesület székhelye Trencsén sz. k. város.

c) Az egyesület célja: a természettudományok ismeretét népszerű alakban terjesztetni, egyszersmind feladata leendő, Trencsén vármegye s az által közvetve az ország természettudományi viszonyait, saját buvárlatai alapján felismerni és azokat köztudomásra hozni, végül a Vág völgy beutazhatóságát megkönnyíteni.

II. Az egyesület eszközei.

2. §.

A kitűzött cél elérésére a következő eszközök szolgálnak:

a) a tagok időszaki gyűlései, saját vagy mások által tett észlelések és tapasztalatok közlésére a természettudományok köréből;

- b) egy évi jelentés (közlöny) kiadása ;
- c) természetrajzi gyűjtemények felállítása és azok feleslegének felosztása hazai intézetek közt ;
- d) közös kirándulások a megye területén ;
- e) nyilvános népszerű felolvasások ;
- f) a kalauzolás szervezése és az egyesületi célokat előmozdító vállalatok istápolása.

III. Az egyesület tagjai.

3. §.

Az egyesület tagjai rendesek, levelezők és tiszteletbeliek.

4. §.

Minden feddhetetlen erkölcsű honpolgár nemkülömböség nélkül, ki a természettudományok iránt érdeklődik, lehet tagja az egyesületnek ; köteles azonban ezen szándékát szóval vagy írásban a választmánynak bejelenteni.

5. §.

Levelező és tiszteletbeli tagokul a választmány indítványa folytán azon bel- vagy külföldi egyének választatnak, kik különösen Trencsén vármegye természettudományi viszonyainak felismerése körül érdemlegest mutattak és azok iránt érdeklődnek. Külföldi levelező és tiszteletbeli tagok kinevezéséhez a belügyminisztérium előleges jóváhagyása kieszközlendő.

IV. A tagok jogai és kötelezettségei.

6. §.

Minden rendes tag kötelezi magát évenként 2 forintot, é. p. az év első felében az egyesület pénztárába fizetni. —

A kilépni akaró tag ebbeli szándékát köteles a választmány-nak hat hónappal előbb bejelenteni.

7. §.

Minden tag joga: az időszaki és közgyűléseken részt venni, indítványokat tenni, a szavazásnál részt venni és ezen gyűlésekbe vendégeket bevezetni. — Minden tag az évi jelentést díjtalanul kapja az egylettől.

V. Az egyesület igazgatása és működése.

8. §.

Az egyesület ügyeit intézi a közgyűlés és a választmány, és a turistikai osztály tagjai.

9. §.

A közgyűlés hatásköréhez tartozik:

a) a választmány megválasztása,
 b) az évi számadások megvizsgálása,
 c) az alapszabályok módosítása. Az alapszabályok módosítása tárgyában hozandó közgyűlési határozat fogantatása előtt a m. k. belügyminisztériumhoz jóváhagyás végett mindenkor felterjesztendő.

d) ez egyesület vagyona feletti intézkedés annak felhasználása esetén.

Érvényes határozathozatalra a tagok egy negyedrésznének jelenléte szükséges. Ha azok meg nem jelennének, tizenötöd napra új közgyűlés összehívandó, melyben a jelenlevők, tekintet nélkül számukra, határozatképesek. A határozatok általános szótöbbséggel hozatnak; szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata dönt. A közgyűlési jegyzőkönyv az elnök, titkár és két jelenlévő tag által hitelesítendő.

10. §.

A választmány áll:

- a) az elnök;
- b) két alelnök;
- c) titkár;
- d) két titkárhelyettes;
- e) pénztárnok;
- f) nyolc választmányi tagból.

11. §.

Az egyesület tisztviselői és a nyolc választmányi tag a közgyűlés által választatnak szavazattöbbséggel három évre. Ha ezen időtartam alatt egy választmányi tag meghal vagy bármi okból kilép, helyébe azon egyesületi tag lép, ki a legutóbbi választás alkalmával aránylag legtöbb szavazatot nyert. A turistikai osztály tagjai nem választatnak hanem e tisztségekre az elnökség vagy a választmány felszólítása alapján az egyesület egyes tagjai maguktól vállalkoznak három évre.

12. §.

Az elnök és két alelnök jogai: minden gyűlésben elnökölni, választmányi üléseket összehívni; ők képviselik az egyesületet hatóságok és harmadik személyek irányában. Az elnök vagy alelnök a választmány egyetértésével a közgyűlés napját kitűzi és a meghívók az ő nevében küldendőket szét.

13. §.

A titkár vagy helyettese vezeti a jegyzőkönyveket és levelezéseket, szerkeszti az évi jelentést és a befolyt ügydarabokról jelentést tesz a választmánynak. A titkár vagy helyettese egyúttal gondoskodik a könyvtár és muzeum rendbentartásáról és jegyzéket visz ezek tárgyairól.

14. §.

A pénztárnok kezeli az egyesület pénztárát, teljesíti a fizetéseket az elnök vagy alelnök utalványozása mellett és az évi számadásokat a választmánynak beterjeszti.

15. §.

A választmány elintézi az egyesület szakügyeit, ajánlatba hozza a levelező és tiszteletbeli tagokat a közgyűlésnek, megállapítja az időszaki gyűlések határidejét és azok napi-rendjét, gondoskodik a természetrajzi gyűjtemények elhelyezéséről és azok fenntartásáról; szükség esetén szolgát fogad; kitűzi a nyilvános, népszerű felolvasások tárgyait, megbi-rálja a titkár által szerkesztett évi jelentést és rendezi a közös kirándulásokat a megye területén; a választmányt illeti a turistikai osztály tagjai számára az ügyvezetést kidolgozni és ezek évi működéséről főbb mozzanatokban ki-mutatást beterjeszteni; és végül megvizsgálja a számadáso-kat és a pénztárnok által készített évi költségvetést. Érvé-nyes határozathozatalra a tagok felének jelenléte szükséges; a választmány jegyzőkönyvei az elnök és a titkár által hi-telesítendők.

16. §.

A turistikai osztály tagjai elintézik a választmánynak a kalauzolás szervezésére és az egyesületi célokat előmoz-dító vállalatok istápolására vonatkozó határozatait és műkö-désökről a választmánynak jelentést tesznek az egyesületi elnökség útján.

17. §.

Az időközi gyűlések rendszeren évnegyedenként tartatnak és azok megtartása a „Vágvölgyi Lap“ útján közhirrre te-endő. — A tagok a szükséghez képest személyes meghívók által is értesíttetnek.

VI. Az egylet vagyona.

18. §.

Az egylet bevételeit képezik a netáni adakozások és a rendes tagok évenként 2 firtban megállapított járuléka.

VII. Az egylet pecsétje.

19. §.

Az egylet pecsétje következő körirattal van ellátva:
„Trencsén vármegyei természettudományi egylet.“

VIII. Alapszabályok módosítása.

20. §.

Az alapszabályok csak írásbeli indokolt indítvány alapján módosíthatók a közgyűlés által. Határozathozatalra ez esetben a jelenlevő tagok abszolút többsége megkívántatik.

IX. Az egylet feloszlása.

21. §.

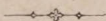
Az egylet feloszlását a közgyűlés határozza el. A feloszlási határozat érvényességére a rendes tagok háromnegyedének jelenléte szükséges. Az egylet feloszlása esetén vagyona, a belügyminiszterium jóváhagyása mellett, egy hazai, természettudományi célra fordítandó.

Az esetben, ha az egylet az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének

folytatása által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest, végleg fel is oszlattatik vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni felosztatás terhe alatt, köteleztetik.

Kelt Trencsénben, 1886. évi april hó 20-án.

Marsovszky Móricz,
elnök.

Magyar királyi belügyminister.

30022. sz.

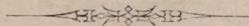
VII

Látta a magyar királyi belügyminister.

Budapesten, 1886. évi május hó 28-án

a minister helyett

Beniczky,
államtitkár.

Az egyesület
TISZTIKARÁNAK ÉS TAGJAINAK NÉVJEGYZÉKE.

Verzeichniss
des
Ausschusses und der Mitglieder des naturwissenschaftlichen
Vereines.

Elnök. — Präses:
Dr. Brancsik Károly.

Alelnökök. — Vicepräsidenten:
Chárusz László. Rappensberger Vilmos.

Főtítkár. — Sekretär.
Petrogalli Arthúr.

Títkárhelyettesek. — Sekretär-Stellvertreter.
Ederer Antal. Janovszky László.

Pénztáros. — Cassier.
Gúta József.

Választmányi tagok. — Ausschuss-Mitglieder.

Donáth Manó	Petrás Károly
Gruner Lajos	Simon Béla
Krasznyánszky Károly	Skarnitzl Ferencz
Manyák Alajos	Szathmáry Kálmán.

Rendes tagok. — Ordentliche Mitglieder:
Ballegh Mátyás, gyógyszerész, Baán.
Ballogh Zsigmond, gy. orvos, Trencsén.

- Bangya Gusztáv, megy. főjegyző, Trencsén.
 Bánóczy Ádám, földbirtokos, Rakolub.
5. Barényi Ferencz, megy. főjegyző, Trencsén.
 Baross Jusztin, főszolgabíró, Baán.
 Baross Károly, főszolgabíró, Vágbesztercze.
 Baumgartner Libor, főszolgabíró, Zsolna.
 Begyáts István, árv. hivatalnok, Trencsén.
10. Begyáts Károly, kir. aljárásbíró, Trencsén.
 Borcsiczky Géza, törv. bíró, Trencsén
 Borsiczky Géza, földbirtokos, Kőporuba.
 Borik László, körjegyző, Kiszuczsa-Ujhely.
 Bossányi Kornél, gyógyszerész, Jllava.
15. Bothár Samu, vár. orvos, Besztercebánya.
 Böhm József, cs. és kir. főhadnagy, Nagyszombat.
 Brancsik Károly, magánzó, Trencsén.
 ifj. Brancsik Károly, megy. főorvos, Trencsén.
 Brocsek Nándor, gyógyszerész, Trencsén.
20. Brüda Alajos, cs. és kir. főhadnagy, Trencsén.
 Chárusz László, kegy. r. házfőnök, Trencsén.
 Chládek Henrik, karnagy, Trencsén.
 Császtka Gyula, ügyvédjelölt, Trencsén.
 Cselkó Béla, megyei pénztáros, Trencsén.
25. Cselkó Ignác, magánzó, Zsolna.
 Czigler Gyula, megyei főszámvevő, Trencsén.
 Dányi Károly, ig.-tanító, Dubnicz.
 Décsy Lajos, megy. főügyész, Trencsén.
 Domaniczky László, közgyám, Vágbesztercze.
30. Donáth Manó, ügyvéd, Trencsén.
 Ederer Antal, főgymn. tanár, Trencsén.
 Ényi László, f. leányisk. tanár, Trencsén.
 Frankl Henrik, ügyvéd, Trencsén.
 Freund Miksa, jár. orvos, Baán.
35. Gallia Rezső, orvos, Trencsén-Teplicz.
 Gernya László, adófelügyelő, Trencsén.
 Géczy Benedek, kegy. r. házfőnök, Szt.-György.
 Gilly Ede, segédlelkész, Trencsén.
 Greguss Károly, kataszt. hivatalnok, Trencsén.
40. Groszner József, megy. kórházi ig. főorvos, Trencsén.
 Gruner Lajos, gazd. egyl. titkár, Trencsén.
 Grün Károly, vállalkozó, Rassó.

- Gúta József, f. leányisk. tanár, Trencsén.
 Gyuriss József, vár. jegyző, Zsolna.
45. Haasz Ferencz, orvos, Puchó.
 Hammerschmidt Alajos, vár. orvos, Zsolna.
 Hassinger Ferencz, cs. és kir. őrnagy, Trencsén.
 Heinrich János, fürdőigazgató, Trencsén-Teplicz.
 Héda Nándor, ügyvéd, Jllava.
50. Holuby József, ev. esperes, Nemes-Podhragy.
 Hrotkó János, m. kir. főhadnagy, Trencsén.
 Indali Sarolta, f. leányisk. tanítónő, Trencsén.
 Janovszky László, főgymn. tanár, Trencsén.
 Junker Ágost, gymn. tanár, Besztercebánya.
55. Kacsicz Pál, tanító, Bosácz.
 Kary József, körjegyző, Alsó-Szúcs.
 Kácser Vilmos, jár. orvos, Trencsén.
 Kármán József, tanár, Besztercebánya.
 Kiss György, telekk. kiadó, Trencsén.
60. Kohn Károly, gyak. orvos, Zsolna.
 Kohn Miksa, jár. orvos, Nagy-Bittse.
 Kohn Sándor, ügyvéd, Jllava.
 Kostyál István, kórh. gondnok, Trencsén.
 Kostyál Nándor, megy. aljegyző, Trencsén.
65. Kosztolny József, telekk. vezető, Trencsén.
 Kovács István, fegyházigazgató, Jllava,
 Kovács István, körjegyző, Puchó
 Gr. Königsegg Alfréd, földbirtokos, Pruska.
 Krasznayánszky Károly, főgymn. tanár, Trencsén.
70. Krepler Fridolin, fürdőgondnok, Trencsén-Teplicz.
 Kubicza Pál, val. belső titk. tanácsos, főispán, Trencsén.
 Kubinyi György, földbirtokos, Bohunicz.
 Kuncser Vilmos, körjegyző, Óbesztercze.
 Lange Lajos, ügyvéd, Jllava.
75. Latkóczy Sándor, földbirtokos, Latkócz.
 Lieszkovszky Arthúr, tak.-pénzt. könyvvezető, Trencsén.
 Lipper Kálmán, jár. orvos, Csacza.
 Lombardini Sándor, ügyvéd, Zsolna.
 Lord József, földbirtokos, Zsigmondháza.
80. Lukas Lórencz, cs. és kir. ezredorvos, Trencsén.
 Manyák Alajos, f. leányisk. igazgató, Trencsén.
 Marmorstein Ede, orvos, Csacza.

- Marsovszky Jenő, k. törv. elnök, Trencsén.
 Marsovszky Lajos, járásbíró, N.-Bittse.
85. Marsovszky Móríc, földbirtokos, Miksófalva.
 Materna Ede, tak.-pénzt. igazgató, Jllava.
 Mednyánszky Dénes báró, földbirtokos, Rakovicz.
 Mednyánszky János, tanfelügyelő, Dubnicz.
 Mednyánszky Sándor, földbirtokos, Medne.
90. ifj. Melsiczky Miklós, szolgabíró, Vágbesztercze.
 Mihalecz Pál, körjegyző, Sztankócz.
 Mihalecz Pálné, Sztankócz.
 Mihálik József, plebános, Baán.
 Miklovics Lajos, földbirtokos, Ivanócz.
95. Milch Márk, jár. orvos, Vágbesztercze.
 Milch Zsigmond, ügyvéd, Nagy-Bittse.
 Milecz János, ügyvéd, Zsolna.
 Millner Ivó, cs. és kir. kapitány, Trencsén.
 Miló Elek, megy. árv. h. elnök, Trencsén.
100. Molnár Pál, főgymn. tanár, Budapest.
 Morauszky Rezső, körjegyző, Tyerchova.
 Motkó Árpád, segédtelekk. vezető, Trencsén.
 Motkó Géza, ügyvéd, Trencsén.
 Munkácsy Elek, főgymn. tanár, Trencsén.
105. Muszkalay Antal, főgymn. tanár, Trencsén.
 Náthán József, körjegyző, Lednicz.
 Nemák János, földbirtokos, Szoblahó.
 Nesszel Béla, ügyvéd, Baán.
 Neufeld Dániel, körorvos, Várna.
110. Nowotny János, vasuti állomásfőnök, Trencsén.
 Nozdroviczky Miklós, földbirtokos, Nozdrovicz.
 Ordódy István, földbirtokos, Markófalva.
 Parall Ottó, tak.-pénzt. igazgató, Baán.
 Petrás János, közigazg. gyak., Trencsén.
115. Petrás Károly, megyei árvaszéki elnök, Trencsén.
 Petrogalli Arthúr, főgymn. tanár, Trencsén.
 Pfeiffer Antal, főgymn. igazgató, Temesvár.
 Piacsek Jakab, körjegyző, Pruska.
 Pichler Vratiszláv, cs. és kir. főhadnagy, Trencsén.
120. Podivinszky Ferencz, plebános, Zsolna.
 Pokorny János, gyógyszerész, Puchó.
 Politzer György, körjegyző, Ribári.

- Porubszky János, ügyvéd, Trencsén.
 Pósta János, plebános, Kisz.-Ujhely.
125. Práger János, pénzügyi gyak., Trencsén.
 Radlinszky Henrik, plebános, Bella.
 Rajmund József, jószágigazgató, Pruszka.
 Rakovszky Géza, földbirtokos, Kocsóc.
 Rappensberger Vilmos, főgymn. igazg., Trencsén.
130. Rehák István, apát-plebános, Jllava.
 Rehák János, ügyvéd, Nagy-Bicse.
 Rehák Vincze, főgymn. tanár, Trencsén.
 Rédeky István, törv. bíró, Trencsén.
 Richter Lajos, üzletvezető, Budapest.
135. Riha János, cz. kanonok és esperes, Rajecz.
 Riha Jenő, körjegyző, Zsolna.
 Ring Mór, kir. közigazgató, Zsolna.
 Riszner Lajos, tanító, Nemes-Podhragy.
 Rosenthal Bertalan, körorvos, Jllava.
140. Rozsnyai Károly, gymn. igazgató, Zsolna.
 Sándor Géza, szolgabíró, Kisz.-Ujhely.
 Sándor Lajos, főszolgabíró, Jllava.
 Schedelbauer Flóris, erdész, Bobot.
 Schlesinger Lipót, orvos, Trencsén.
145. Schlesinger Sándor, kereskedő, Trencsén.
 Schwertner Gyula, ügyvéd, Zsolna.
 Seide Róbert, főerdész, Povina.
 Simon Béla, tak.-pénzt. igazgató, Trencsén.
 Simonfi János, szolgabíró, Csacza.
150. Skarnitzl Ferencz, nyomdász, Trencsén.
 Smialovszky Valér, ügyvéd, Zsolna.
 Spaniol Márk, kereskedő, Zsolna.
 Stranzky Lajos, cs. és kir. kapitány, Trencsén.
 Sumichraszt Antal, ügyvéd, Vágbesztercze.
155. Sumichraszt István, magánzó, Szkala-Ujfalú.
 Szabó Elek, főgymn. tanár, Trencsén.
 Szalavszky Pál, árvaszéki ülnök, Trencsén.
 Szathmáry Kálmán, nyug. adótárnok, Pozsony.
 Szedlácsek Mihály, körjegyző, Lúky.
160. Szilvay István, árvaszéki ülnök, Trencsén.
 Szimányi Samu, f. leányisk. tanár, Trencsén.
 Sztányi Bernát, orsz. képviselő, Felső-Lieszkó.

- Sztranyavszky Ferencz, városi bíró, Várna.
 Strechay Pál, földbirtokos, Beczkó.
165. Tarnóczy Géza, körjegyző, Rajecz.
 Tekula János, elemi isk. igazg. Trencsén.
 Telbisz Benedek, főgymn. tanár, Arad.
 Tersztyánszky Tamás, főszolgabíró, Puchó.
 Tindira Adolf, segédlelkész, Rózsahegy.
170. Tombor Cornél, gyógyszerész, Nyitra.
 Tombor Győző, gyógyszerész, Zsolna.
 Tombor László, gyógyszerész, Nagy-Bittse.
 Tomcsányi Imre, m. kir. honvédezredorvos, Trencsén.
 Trajtler Ferencz, erdész, Vág-Tepla.
175. Ucsnay Ernő, polgármester, Trencsén.
 Ucsnay István, segédlelkész, Bossány.
 Ucsnay József, főszolgabíró, Trencsén.
 Udránszky László, egy. tanársegéd, Budapest.
 Ujváry Henrik, magánzó, Bicsicza.
180. Vas Antal, gymn. tanár, Zsolna.
 Vass Károly, főgymn. tanár, Trencsén.
 Ventura Sebestyén, fürdőorvos, Trencsén-Teplicz.
 Vietorisz György, árvsz. jegyző, Trencsén.
 Virgha Mihály, körjegyző, Bellus.
185. Vogel Osvald, cs. és kir. főhadnagy, Trencsén.
 Wanka Ferencz, főszolgabíró, Nagy-Bittse.
 Weiner Samu, vár. h. kapitány, Trencsén.
 Weiner Vilmos, orvos, Baán.
 Winter Mór, j. r. orvos, Kisz.-Ujhely.
190. Zahumenszky János, gymn. tanár, Zsolna.
 Zamaróczy Ádám, megyei iktató, Trencsén.
 Zelenay Sándor, közigazg. gyak., Trencsén.
 Zemányi János, magánzó, Jllava.
 Zentál László, magánzó, Pelvás.
195. Zsámbokréthi Emil, megyei alispán, Trencsén.
 Zsámbokréthi Pál, kereskedő, Trencsén.
 Zsedényi Gyula, kir. főmérnök, Trencsén.

**Az egyleti évfolyam alatt meghaltak. — Während des Vereins-
jahres gestorben:**

Bangya Károly
Landa Vincze

Jellinek Károly
Lányi György.

Az egyletből kiléptek. — Aus dem Vereine getreten:

Borsiczky László
Heinrich Béla
Pospis Antal
Simon Antal

Buday Nándor
Libertini Lajos
Schlesinger Joachim
Vitthalm József.

Névsora

azon t. tagoknak, kik 1886. január 1-jétől
1886. december 31-ig tagdíjat fizettek.

1884. évre:

Boresiczky Géza
Grün Károly
Héda Nándor

Landa Vincze
5. Rehák István
Trajtler Ferencz

1885. évre.

Boresiczky Géza
Ederer Antal
Grün Károly
Héda Nándor
5. Dr. Kácsér Vilmos
Landa Vincze
Marsovszky Lajos
Materna Ede
Mednyánszky Sándor
10. Miklovics Lajos
Dr. Milch Márk
Morauzsky Rezső
Ifj. Melcsiczky Miklós

Nozdroviczky Miklós
15. Ordódy István
Radlinszky Henrik
Rehák István
Rehák János
Rizner Lajos
20. Dr. Rosenthal Bertalan
Sándor Lajos
Trajtler Ferencz
Tombor László
Dr. Udránszky László.
25. Zemányi János
Zental László.

1886. évre.

Bangya Gusztáv
Bánóczy Ádám
Barényi Ferencz
Baumgartner Libor
5. Ballegk Mátyás
Baross Juszti
Begyács Károly

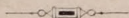
Boresiczky Géza
Borik László
10. Bossányi Cornél
Brancsik Károly
Dr. Brancsik Károly
Brocsek Nándor
Chárusz László

15. Császtka Gyula
Cselkó Béla
Cselkó Ignác
Décsy Lajos
Domaniczky László	55. Marsovszky Mór
Marsovszky Lajos
Materna Ede
Mednyánszky János
Mednyánszky Sándor
20. Donáth Manó
Ederer Antal
Frankl Henrik
Dr. Freund Miksa
Dr. Gallia Rezső	60. Mihalik József
Miklovics Lajos
Miló Elek
Milecz János
Molnár Pál
25. Géczy Benedek
Gernya László
Gily Ede
Greguss Károly
Dr. Groszner József	65. Motkó Árpád
Dr. Motkó Géza
Munkácsy Elek
Nathan József
Nemák János
30. Gruner Lajos
Gúta József
Gyuriss József
Dr. Hammerschmidt Alaj.
Héda Nándor	70. Neszel Béla
Ordódy István
Parall Ottó
Petrás Károly
Petrogalli Arthur
35. Dr. Heinrich János
Dr. Kácsér Vilmos
Dr. Kohn Károly
Dr. Kohn Miksa
Dr. Kohn Sándor	75. Pfeiffer Antal
Pfliegel Antal
Podivinszky Ferencz
Politzer György
Porubszky János
40. Kostyál István
Kostyál Nándor
Ifj. Kovács István
Id. Kovács István
Gróf Königsegg Alfréd	80. Pósta János
Práger János
Radlinszky Henrik
Rajmund József
Rappensberger Vilmos
45. Krasznyánszky Károly
Kreppler Fridolin
Kubicza Pál
Lange Lajos
Látkóczy Sándor	85. Rehák István
Rehák János
Rehák Vincze
Rédeky István
Richter Lajos
50. Dr. Lipscher Kálmán
Lombardini Sándor
Manyák Alajos
Dr. Marmorstein Ede
Marsovszky Jenő	90. Riha János
Riha Jenő
Rizner Lajos
Dr. Rosenthal Bertalan
Rozsnyay Károly

<p>95. Sándor Géza,
 Dr. Schlesinger Lipót
 Schlesinger Sándor
 Schwertner Gyula
 Skarnitzl Ferencz</p> <p>100. Seide Róbert
 Simon Béla
 Simonfi János
 Dr. Smialovszky Valér
 Spaniol Márk</p> <p>105. Sumichraszt István
 Szathmáry Kálmán
 Szedlácsek Mihály
 Szalavszky Pál
 Szimányi Samu</p> <p>110. Sztranyavszky Ferencz
 Tarnóczy Géza
 Tekula János</p> | <p>Dr. Telbisz Benedek
 Tombor Cornél</p> <p>115. Tombor Győző
 Tombor László
 Trajtler Ferencz
 Tersztyánszky Tamás
 Ucsnay József</p> <p>120. Ujváry Henrik
 Dr. Vas Antal
 Dr. Ventura Sebestyén
 Vietorisz György
 Dr. Weiner Vilmos</p> <p>125. Dr. Winter Mór
 Zahumenszky János
 Zemányi János
 Zsámbokréthy Emil
 Zsámbokréthy Pál</p> <p>130. Zsedényi Gyula</p> |
|--|---|

Trencsén, 1886. deczember 31-én.

Gúta József,
 pénztáros.

Pénztárnoki jelentés 1886. évről.

Cassa-Ausweis vom Jahre 1886.

Bevétel. — Einnahme.

Pénztári maradvány az 1885. évről	64 frt 47 kr.
Az 1884. évből 6 tag után tagsági díjak fejében	12 frt — kr.
Az 1885. évből 26 tag után tagsági díjak fejében	52 frt — kr.
Az 1886. évből 130 tag után tagsági díjak fejében	260 frt — kr.
Összesen	388 frt 47 kr.

Kiadás. — Ausgabe.

Könyvnyomtatási költségek	268 frt 88 kr.
Könyvkötészeti munka	13 frt 10 kr.
A „Park“-ban felállított táblák költsége	20 frt 50 kr.
Brix Vincze kereskedő számlája	6 frt 10 kr.
Egyleti szolga	10 frt — kr.
Irodai és póstai költségek	36 frt 90 kr.
Vegyes kiadások	14 frt 80 kr.
Összesen	370 frt 28 kr.

Bevétel tehát tesz 388 frt 47 kr.

Kiadás ellenben 370 frt 28 kr.

Marad tényleges állapot 18 frt 19 kr.

Ezenkívül az 1886. évből 25 tag után
hátrálékos díjak fejében 50 frt — kr.

Az egylet vagyoni állása 1886. december
végén teszen tehát 68 frt 19 kr.

Gúta József,
pénztáros.

Kimutatás

az

egylet természetrajzi gyűjteménye és könyvtára szaporodásáról.

AUSWEIS

über die Vermehrung des Naturwissenschaftlichen Museums
und der Bibliothek.

1) A természetrajzi gyűjtemény.

A természetrajzi gyűjtemények ez évben számos coleopterával szaporodtak, melyek részben a mi vidékünkön részben a titkár által Besztercebánya vidékén lettek gyűjtve. Egyesületünk elnöke conchyliai gyűjteményünket különösen több új amerikai fajjal gyarapította; Rappensberger Vilmos alelnök pedig egy, száz, meghatározott és elrendezett darabból álló kőzetgyűjteményt ajándékozott szertárunknak. Mint ritkaságot kell emlitenünk, hogy egy, vidékünkön még alig észlelt kigyófaj, a *Coluber flavescens* Trencsén közvetlen vidékén lett fogva s birtokunkba jutott. Ez év lefolyása alatt lett véglegesen rendezve kövületeink gyűjteménye. Két ujonnan megrendelt alkalmas szekrény, mely már munkában van, beszerzése, meglehetősen gazdag gyűjteményeink helyesebb és tetszetősebb elhelyezését fogja lehetővé tenni. A szaporodás közé lehet még vennünk két tábla krétarajzot, melyek a rovarokat és más alsóbbrendű állatokat azok építvényeivel együtt sikerülten ábrázolják s melyeket Ényi L. tagtárs oly szíves volt az egyesületnek átengedni.

2) Könyvtár.

Könyvtárunk ez idén következő munkákkal szaporodott:

Josef Fuchs, Katalog der Hölzersammlung des österreichischen Apotheker-Vereins.

Josef Fuchs, Verzeichniss des Herbars des österreichischen Apotheker-Vereins.

Josef Holuby, Kvetná Javorina nad Lubinou.

D. Štur, Inttermittirende Quelle von Stracena.

D. Štur, Stenophyllum auf Asterophylliten.

D. Štur, Altersverhältnisse der nordböhmisches Braunkohlen-Bildung.

Pečírka, Grundlage der Pflanzenlehre.

Kanitz, A természetes növényrendszer áttekintése.

Kanitz, Einige Probleme der allgemeinen Botanik.

Kanitz, Széchényi útja. Növények.

Kanitz, Plante Sineanae.

Borbás Vincze, Marmarosmegye flórája.

Borbás Vincze, Cariophyllaceae et melanthaceae Croatiae.

Vutko Vinovič. Petrefacti od Laporak.

Reichenbach, Elenchus scriptorum et operum academiae Caesareo Leopoldinae.

Hazslinszky F., Myxogastrí Hungarici.

Godra, Monographie von Syrmien.

Hainald L., Emlékbeszéd Parlatore F. fölött.

Hazslinszky, Magyarhon lombmohai.

Fönt nevezett füzetek és kötetek Holuby J. tagtárs ajándéka. Dr. Brancsik elnöktől a könyvtár a következő műveket kapta:

Dr. Schaffarzik, Magyar földrendésekről.

Dr. Horváth, Magyarországi szúnyog-poloskák.

Don Uhagon, Género Carthomiocerus.

Johannes Leonardus Berewoot, Navigationes primae in Americam, Rotterdam 1616.

Dr. Chyzer Cornél, Közegészségügyi bajaink összefüggése természettudományi ismereteink hiányosságával (Szerző ajándéka.)

A m. k. természettudományi társulat ajándéka:

Hegyfoki Kabos, A májushavi meteorológiai viszonyok Magyarorszáiban.

Jukely Béla, Nagy-Ág földtani és bányászati viszonyai.

Budai József, A persányi hegység másodkori eruptióközetei.

László Ede Dezső, Magyarországi agyagok chemiai és mechanikai elemzése.

M. k. természettudományi társulat, A m. k. természettudományi társulat könyveinek címjegyzéke. II. füzet.

Hazslinszky, Magyarország mohflórája.

Dr. Chyzer C., Magyarország gyógyhelyei és ásványvizei.

Herman Otto, Urgeschichtliche Spuren in den Geräthen der volksthümlichen ungarischen Fischerei.

Az egyesület közleményeit illetőleg, következő egyletekkel és társulatokkal áll csereviszonyban.

Amiens, Société Lineén.

Augsburg, Naturhistorischer Verein.

Aussig, Naturwissenschaftlicher Verein.

Bécs (Wien). K. K. Geologische Reichsanstalt.

Bécs (Wien). Zoologisch-Botanische Gesellschaft.

Bécs (Wien). K. K. Naturhistorisches Hofmuseum.

Braunschweig, Verein für Naturwissenschaft.

Bregenz, Museum-Verein.

Bréma, Naturwissenschaftlicher Verein.

Bresslau, Verein für schlesische Insektenkunde.

Brooklyn (Amerika), The entomological society.

Kassel, Verein für Naturkunde.

Kordova (Republica Argentina), La academia nacional de ciencias.

Déva, Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat.

Drezda, Naturwissenschaftliche Gesellschaft „Isis.“

Frankfurt a/M., Senkenbergscher Naturwissenschaftlicher Verein.

Glasgow, The Natural History Society.

Graz, Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark.

Gyula-Fehérvár, Alsó-Fehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi társulat.

Halle a/S., K. Leopoldinische Academie der Naturforscher.

Innsbruck, Naturwissenschaftlich-Medicinischer Verein.

Késmárk. Magyarországi Kárpátegyesület.

Königsberg i/Pr., Phisikalisch-ökonomische Gesellschaft.

Landshut, Botanischer Verein.

Leippa, Nordböhmischer Excursionsclubb.

Linz, Verein für Naturkunde.

Moszkva, K. Gesellschaft der Naturforscher.

Münster, Westfählischer Provincial-Verein für Wissenschaft und Kunst.

Nagy-Szeben (Hermanstadt), Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften.

Newcastle-upon-Tyne, The Natural History Transactions of Northumberland and Durham.

Pozsony, Pozsonyi természettudományi és orvosi egyesület.

Prága, „Lotos“ Verein für Naturwissenschaft.

Selmeczbánya, Gyógyászati és természettudományi egyesület.

Sondershausen, Irmischia. Botanischer Verein.

Temesvár, Délmagyarországi természettudományi egyesület.

Petrogalli Arthur

titkár,

az egyesület könyv- és szertárának őre.

I d ő s z a k i g y ű l é s e k.

Periodische Versammlungen.

Az egyletnek 1886. évi október 26-án tartott évi közgyűlése.

Dr. Brancsik Károly alelnök üdvözli a meg lehetős számban összegyűlt tagokat. Örömmel constatálja, hogy az egylet mindenféle irányban gyarapodik. Ebben a gyarapodásban látja ő annak a biztosítékát, hogy az egyesület hazafias és tudományos céljának, a honi s különösen a megyénkbeli természetrajzi viszonyok tanulmányozásának s ismeretek terjesztésének meg fog felelhetni. — Az elnöknek tetszéssel fogadott szavai után a szer- és a könyvtár öre tesz jelentést (l. előbb); ebből kitetszik, hogy mint a kettőnek szaporodása első sorban dr. Brancsiknak köszönhető, miért is a közgyűlés neki jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz. A h. titkár a közgyűlés tudomására hozza, hogy ez évben is jelentékenyen emelkedett azon egyesületek és társulatok száma, melyekkel kiadványainkat illetőleg csereviszonyban állunk. Öröndetes tudomásul vétetik. — Dr. Brancsik K., Gruner L. és Petrogalli A. jelentést tesznek, miszerint megbízatásukban, a városliget nevezetesebb fái- és cserjéinek névtáblákkal való ellátásában eljárak. A pénztáros jelentése tudomásul vétetett; a számadások megvizsgálására Szathmáry K. és Donáth M. tagtársak küldettek ki.

Erre következett a módosított s a magas ministerium által helybenhagyott, alapszabályok felolvasása. Ezen módosítások főképpen abban állanak, hogy a turisztika elősegítése és pártolása az egylet céljai közé felvétellett és

hogy a tisztviselők száma változott, a mennyiben az új alapszabályok értelmében nem egy, hanem két alelnöke van az egyesületnek. — Mielőtt a közgyűlés utolsó tárgyára, tisztviselőinek megválasztására áttért volna, bejelentí az alelnök, hogy őt az egyesület volt enöke, ngs. Marsovszky Mór úr, azon nyilatkozat tételére hatalmazta fel, miszerint ő többé, részint előrehaladott kora, részint túlságos elfoglaltsága következtében többé nem fogadhatja el az elnöki állást. — A közgyűlés sajnálattal veszi tudomásul ezen kijelentést s egyhangulag elhatározza, hogy a volt elnöknek eddigi buzgó és sikeres működéseért jegyzőkönyvileg köszönet mondassék.

Ezek után az elnök a volt tisztikar és a választmány nevében az egyesületnek a bennök helyezett bizalomért köszönetet mond s a viselt állásokat a közgyűlés kezébe teszi le. — A megejtendő választás vezetésére Szathmáry K. tagtárs mint korelnök felkérletvén, nemsokára ki is hirdeti annak eredményét. — A tisztviselői kar és a választmány következőkép alakultak: Elnök: Dr. Brancsik Károly. Alelnökök: Chárusz László és Rappensberger Vilmos. Főtitkár: Petrogalli Arthur. Titkár-helyettesek: Ederer Antal és Janovszky László. Pénztáros: Gúta József. Választmányi tagok: Donáth Manó, Gruner Lajos, Krasznaynszky Károly, Manyák Alajos, Petrás Károly, Simon Béla, Skarnitzl Ferencz és Szathmáry Kálmán.

Az elnök a tisztikar nevében köszönetet mond a nyilvánult bizalomért s társai nevében is igéri, hogy mindent el fognak követni, hogy az egylet továbbra is gyarapodjék és virágozzék. — Ezen szavak megéljenzése után a közgyűlés, minthogy több tárgy nem volt, feloszlott.

Választmányi gyűlések. — Ausschussitzungen.

1) 1886. január 27-én. A tavali népszerű előadások alkalmával a választmány azt tapasztalta, hogy a közönség

ezek iránti érdeklődése folyton nő s így elhatározta, hogy ezeket ez évben is folytatni fogja. Előadóul február 7-ére Rappensberger Vilmos jelentkezett. Tárgya: „A glycerinről.” február 21-ére Petrogalli Arthur. Tárgya: Az állatok mint építők (mind két előadás rövid tartalmát l. lejjebb). Ugyane gyűlésen adattak át az elnökek és a titkárnak a módosított alapszabályok, a célból, hogy azokat a magas minisztériumhoz beterjesszék.

2) 1886. február 20-án. E gyűlésen leginkább házi ügyek tárgyalattak s jelentés lett téve, hogy az alapszabályok jóváhagyás céljából el lettek küldve.

3) 1886. október 18-án. A választmány a közgyűlés napját október 21-ére határozza s megbeszéli annak tárgysorozatát. — Az őszi időben megtartatni szokott előadásokra előadókul jelentkeztek Rappensberger Vilmos „A mult és a jelen tűzszerzésnek módjairól” és Ederer Antal „Égi tűnemények bemutatva a Mauk-féle készüléken.”

4) 1886. november 4-én. Az újonnan belépő tagok ezentúl felvételőkről külön tudósíttatnak, nyomtatott felvételi jegyek útján, melyeket Rappensberger V. alelnök a választmánynak bemutat. Ugyane gyűlésen br. Mednyánszky Dénes a turisztika előmozdítását célzó javaslatokat tesz, melyeket a választmány elfogad s azok részletes kidolgozására báró Mednyánszky D., dr. Brancsik Károly, Janovszky L. és Gruner Lajos tagtársakat kéri fel. Ugyane gyűlésén jelenti Szathmáry K. és Donáth M., hogy az egyleti számadások rendben találtattak. Tudomásul szolgál.

Előadási esték. — Vortragsabende.

1) 1886. február 7-én Rappensberger V. alelnök tartott előadást a „Glycerinről” (Ueber das Glycerin). Az előadó érdekes s kísérletekkel fűszerezett előadásából a következőket emeljük ki: A glycerint Scheele chemikus fedezte fel 1779-ben egy egyszerű ólomtapasz készítése alkal-

mával. A glycerin alkotórésze a zsíroknak és az olajoknak, melyek mint glycerid-vegyületek glycerinből és zsírsavakból állanak. A glycerin előállítható tehát a zsíradékokból, ha a zsírsavak erős aljak, lúgok által leköttenek, mint ez a szappanfőzésnél és a stearin gyertyák gyártásánál történik. Előrebocsátván az alj képződését a fémek oxydjaiból, értekező kísérleteket tett a sav és alj vegyhatásaira, bemutatta a Kalium és Natrium fémeknek égési terményeit, mi módon egyesülnek a szappanfőzésnél a zsíradékok savai a lúggal sóvá s hogy történik a szappan kiválasztása a konyhasó által. Mi módon tisztítatik meg a glycerin, hogyan ismerhető fel a savmentes glycerin és hogyan a hamisított. A stearingyertya készítésénél az állati zsírok túlhevített vízgőzzel kezeltenek, mi által a zsírok vízfelvétel által felbomlanak glycerinre s zsírsavakra, ezek közül a stearinsav s palmitinsav szilárdak s a gyertyák öntésére használnak fel, a cseppfolyós olajsav pedig eltávolítatik. Megemlítvén így a zsírok vegyi összetételét, megemlékezett Chevreuil vegyésznek 12 évig tartó s az olajok és zsírok összetételének megismerését célzó kísérleteiről. Chevreuil vegyész f. é. augusztus hó 31-én tartja születésének 100. évfordulóját s még ma is tanít. Áttért most az értekező a glycerin tulajdonságaira s alkalmazásának különböző módjaira. Alkalmazásnál különösen a következő tulajdonságai jönnek figyelembe: 1) hogy a glycerin magában egyesíti a víz és az olaj tulajdonságait; 2) hogy nem párolog el; 3) hogy nem fagy meg, 4) nem bomlik fel. Vegyváltozásairól ezeket mondotta, 1) 200° C-ra felhevítve felbomlik akroleingázra, mely a könnymirigyeket erősen ingerli s az elfujt fagygyúgyertya füstjében is érezhető; 2) egy rész töm. salétromsav s két rész angol kénsav keverékébe öntve nitroglycerinné vagy a Nobel-féle repesztóolajjá változik, mely igen veszélyes robbanó anyag s melyből Nobel 1886. óta a dynamitot készíti, mely nem más mint nitroglycerinnel tele ivódott

föveny föld (Infusorienerde). A dynamit legujabb kiadása a lithofracteur, melyhez a puska por alkatrészei is keverve vannak. A gyors explosio miatt a nitroglycerin készítményei és a lögyapot löfegyvereknél nem alkalmazhatók, mert a lökésszerű hatás nem oszlik meg oly gyorsan a fegyver falaiban, hogy azt megóvhatná a szétrepesztéstől.

Löfegyvereknél még ma is legbiztosabb a puska por, mert ennek hatása inkább nyomásszerű s robbanó erejének kifejtésére még is több időre van szüksége.

2) 1886. évi februárius 21-én Petrogalli Arthur főtitkár tartott előadást e czímen „Az állatok mint építők.“ — „Ueber die Bauindustrie der Thiere“.

A bevezetésben az ösztön szóval történő visszaélésekre utal. Az úgynevezett állati ösztönök közül az építést választotta tárgyául, és pedig a gerinczeseknél. Mindenek előtt elmondja, hogy a nagy, erős emlősök közt miért találunk oly kevés ügyes építőt s említi, hogy ezeket legfeljebb fiaikról való gondozásuk bírja némi rejtekhely keresésére. — Medvéinken kívül mint igen érdekeset bemutatja a sarki medvét, ki hólepel alatt szüli s szoptatja 3 hónapig bocsait. A rágcsálók családját, minthogy ezek közt van a legtöbb jó építő, az emlősök osztályában behatóbban tárgyalja s fel-említi ezek közül a külön nyári és téli szállást építő marmotát, bemutatva a természetrajzot író s annyi nem valót följegyző Pliniust, mint egy mai napig fenmaradt és részben hitt mese szerzőjét. Ez t. i. azt írta, hogy a marmoták, egyik hátára fektetett társukat szénásszekér gyanánt megraknak s hurezolnak be a lakásba; leírja alföldünk egyik ismert lakóját az ürgét, az éjszak-amerikai prairie-kutyát, a bátor s ügyes hörcsögöt, mely éléskamráiban gyakran 20—30 kgr. gabonát halmoz fel: ezután áttér a leghatalmasabb rágcsáló, a hód leírására. Kényelmesen épített lakásán kívül bámulatot gerjesztenek a társaságok által építtetni szokott töltések, melyek Wood szerint gyakran 250—300

méter hosszúak s 4 méter szélesek. Az emlősök közül még a rovarrevők családját emeli ki, hosszabb ideig csak a vakondnál időzik, melynek építményeit képben is bemutatja.

Áttérve a madarakra, előrebocsátja, hogy ezek a legjobb fészeképítők, mert ezeknél az ügyetlen fiatalok legjobban szorulnak védelemre, rejtekhelyre. A madarak sorát az idegen fészkekbe tojó kakukkal kezdi, megpróbálván annak becsületét némileg azáltal menteni, hogy ez csakugyan nem volna képes magában szülői kötelességének eleget tenni. Mint mások lakóhelyeit usurpálókat bemutatja még a barlangi baglyokat és a lúd-kacsát (tadorna). — A guacharo madár különös fészkelési módját írja le behatóbban, említve, hogy a fészkül szolgáló sziklatölcsérekből kidobált fiatalok zsírja, a caripei kolostorban, mely különben jó konyhájáról híres, az egyedül használt zsír. Az odukat ásók közül a gyurgyalagot, a fészket halszállakkal bélelő jegért és az ügyes, csinos parti fecskét mutatja be. — A nagy harkály nőstényének hatalmas munkáját ecsetelte, mely 14 nap alatt 40 cmyi odút váj egészséges fába. Különös madár az ezután említett tok: *Buceros erythrocephalus*, mely fészkelő nőstényét, nehogy őt hűtlenül elhagyja, a faoduba befalazza. Éneklőink ügyes fészkének beható tárgyalása után leírja a salangane ehető fészkének készítési módját s leírja a fazekas madárnak különös fészket, melynek lakása már 2 szobás. — Különös az ausztráliai talegalla-tyúk is, mely tojásainak kiköltését a halomba gyűjtött rothadó anyagok szabaddá lett melegére bízta. Az igazi szövők közül a függő-czinkénken kívül még a baltimore madarat, a búbos kassikát, az afrikai szövő madarakat és az apró kolibrikat mutatja be. A *cisticola* és az *orthotomus* állnak az építő madarak közt legmagasabban, mert ezek részint talált és lopott, részint önkészítette gyapottal varrnak össze leveleket s ezek közé rakják fészkeket. Különös madarak még az ausztráliai lugasépítők, melyeknek fészke a mi rigónk fész-

kéhez hasonló, de mulatóhelyeket építenek összefont galylyakból s ezek bejáratait csillogó tárgyakkal díszítik fel.

A hullók, kétéltűek és halak osztályán előadó rövidben haladt át, részint mert az idő már előrehaladt volt, részint mert ezen állatosztályok keveset gondolnak utódjaikkal s így nem is tűnnek ki fészeképítés dolgában. Említi mint kivételeket a Franciaországban nem ritka *Alytes obstetricans*-t (Geburtshelfer-Kröte), hol a hím a petezsinórokat hátsó lábára csavarja s így bebújik a földbe 8 napra, hogy a peték megérjenek, s csak akkor hozza őket a vízbe és az *asterodactylus Pipa*-t, egy amerikai varangyot, melynek petéi a hátán képződött tarkókban kelnek ki. A halak között igazi fészeképítő csak egy van, a *Durbanes (gasterosteus aculatus)*, melynek fészket magát az állatot is előadó képben is bemutat.

1886-iki november 29-én *Rappensberger Vilmos* tartotta meg előadását, következő cím alatt: „A mult és a jelen tűzszerzésének módjairól.“ „Ueber Zündrequisiten der Vergangenheit und der Gegenwart.“

Előadó a tűzszerzés történetében három korszakot állítva fel, ismertette először a tűzgerjesztés azon eljárásait, melyek a véletlen szolgáltatta észleleteken alapulnak, áttért azután a physika és chemia vívmányainak e célra való alkalmaztatására s végre a phosphor szerepére a mult és a jelenkor gyufagyártásában.

Ilyen sorrendben bemutatta az első dörzstűzszerszámot, melyet, Afrika vadnépeinél még ma is lehet találni. Ennél puhafa-deszkán a forgó fúró segítségével gyors mozgásba hozott keményfa-pöczök surlódás következtében oly meleget fejlesztett, hogy a fa nemsokára füstölögni, majd égni kezdett. Az aczél, kova s tapló és a pneumatikus tűzszerszám alkalmazási módjainak feltüntetése után megemlékezett azon gyujtóeszközökről, melyeknél az elektromos áram hőhatásai voltak s vannak felhasználva.

Bemutatva a Fürstenberg- és Döbereiner-féle gyújtógépeket, megmagyarázta nemcsak azok szerkezetét, hanem kiterjeszkedett a H., O. és a durranólég sajátságaira, igen sok érdekes kísérlettel beigazolvva ezen gázok tulajdonságait. Áttérvén a gyújtófácskák ismertetésére, kísérleteket tett a régiak „chemikus tűzszerzámaival“, mely úgy készült, hogy az olvadt kénnel bevont gyújtók fejecskéit chlorsavas kalium, cukor és gummi keverékéből állították elő. Ezen gyújtókhoz azonban még töményített kénsavra volt szükség, mert csak akkor fogtak serczegve tüzet, ha e gyújtók fejecskéire egy kis kénsav tapadt.

Hogy a kénsav mily módon hat a chlorsavas kaliumra, azt több ezen sóval tett kísérlettel mutatta ki. Értekezéskor áttért ezután a phosphor szerepére a gyufagyártásnál. Megemlékezett nemcsak a phosphor felfedezésére s előállítására vonatkozó történeti adatokról, hanem kísérletekkel bemutatta ez érdekes test tulajdonságait. Végül előadva a mai gyufagyártás összes módszereit, kiemelte Austria-Magyarország jelentékeny szerepét a gyufagyártás terén, úgy a kezdeményezés mint ezen iparág felvirágoztatását illetőleg.

1886-iki december 17-én Ederer Antal h. titkár egy igen ügyes készüléket mutatott be előadása alkalmával, melynek a címe: „Égi tűnemények, bemutatva a Mank-féle készüléken“.

A készülék rendkívül elmésen és matematikai pontossággal van összeállítva; mutatja magát az éggömböt és mozgását, a szabad szemmel látható különböző csillagok vagy csillagzatok viszonylagos fekvését, a nap és hold pályafutását és a különböző évszakokban, vagy a föld különböző pontjairól való különböző előtünését. Előadó nagy pontossággal és szakavatottsággal kezelte a komplikált készüléket és mutatta be a különböző égitestek, különösen a nap és a hold mozgását.

Az előadások sűrű látogatottsága és a hallgatóságnak mindig éber figyelme arról tanuskodnak, hogy az egyesület ezen előadások megtartása által valóban a publikumnak egy régi óhaját teljesítette, másrészt új buzditást nyert, hogy mindig szorgalmasabban törekedjék célja, a természettudományok népszerűsítése és terjesztése felé haladni.

Petrogalli Arthur,

egyes. főtitkar.

ÉRTEKEZÉSEK.

ABHANDLUNGEN.

Die bisher bekannten
Monokotyledonen der Flora des Trencsiner Com.
(mit Ausschluss der Glumaceen).

Von JOS. L. HOLUBY.

Im VIII. Jahrgange dieser Vereinsschrift veröffentlichte ich auf ausdrücklichen Wunsch einiger Freunde, die Glumaceen unseres Comitates, soviel wir deren aus diesem Gebiete kennen. Es war nicht meine Absicht eine Aufzählung sämtlicher Gefässpflanzen des Comitates in diesen Schriften stückweise zu publicieren, weil ich in den letzten Jahren sowohl durch einen namhaften Zuwachs an Amtsgeschäften, als auch durch andere Umstände am Botanisieren gehindert wurde, und mir die zur Vervollständigung meiner Arbeit nöthige Zeit und Lust fehlte; vielmehr erwartete ich, dass einer der jüngeren Forscher mit frischer Kraft und ungetrübter Lust die Gesamtflora unseres Comitates bearbeiten werde, dem ich mein Manuscript und sämtliche Notizen mit Vergnügen zur Verfügung gestellt hätte. Da dies aber nicht geschah, und die Fachgenossen eine Fortsetzung meiner Aufzählung dringend wünschen, kann und darf ich ihren Wunsch nicht unerfüllt lassen, und gebe auf folgenden Blättern ein Verzeichniss der Monokotyledonen unseres Comitates mit Ausschluss der, schon im VIII. Hefte S. 27—44. erschienenen Glumaceen, um auch meinerseits zur bessern Kenntniss der naturhistorischen Verhältnisse unseres heimischen, an Naturschätzen reichen Comitates, einigermassen beizutragen. Es wäre eine unnütze Raunverschwendung, wenn ich bei allen Arten, die mir bekannten Fundorte genau angeben möchte; bei den weitverbreiteten Arten genügt eine allgemeine Standortsangabe, nur bei den selteneren werden die Fundorte speciell namhaft gemacht.

III. ALISMACEAE.

Triglochin L.

T. palustre L. Gemein auf quelligen und sumpfigen Orten.

Alisma L.

A. Plantago L. Häufig an Ufern und in Sümpfen.

Sagittaria L.

S. sagittaeifolia L. An schlammigen Ufern des Waagthales.

IV. BUTOMACEAE.

Butomus L.

B. umbellatus L. Zerstreut an schlammigen Ufern des Waagthales.

V. JUNCACEAE.

Luzula DC.

L. pilosa Wld. Längs der Karpathenkette auch in Wäldern am linken Waagufer, stellenweise massenhaft, an manchen Orten ganz fehlend.

L. silvatica Gaud. Häufig im Klein-Krivágebirge (Bohatsch exs!) Nach *Rochel* „in silvis umbrosis altioribus“ im Strazsov-Gebirge; nach *Herbich* in den Beskyden, wenigstens auf der galizischen Seite (*Herb. ZBG. XI. 66.*)

L. albida DC. Ueberall in Wäldern und auf Bergwiesen, mit Varietät: β . *rubella* Hoppe (Koch Synops. d. Fl. D. 2. Aufl. p. 873. L. a. β . *cuprina* Roch.)

L. campestris DC. Gemein auf Grasplätzen und in Wäldern. Nicht recht begrenzbare Formen sind: *L. nigricans* Desv. auf unbewaldeten Kuppen aller höheren Berge; *L. pallescens* Hoppe, einzeln auf feuchten, buschigen Stellen höherer Bergwiesen.

Juncus L.

J. conglomeratus L. Durch das ganze Gebiet auf quelligen Bergwiesen.

J. effusus L. Auf ähnlichen Stellen, jedoch häufiger.

J. diffusus Hoppe (*J. glaucus* \times *effusus* Schnitzl. und Friekh.) Bisher mit Sicherheit nur auf sumpfigen Stellen am Fusse des Lopennik, hier aber nicht eben selten.

J. glaucus Ehr. Sehr gemein auf Ufern und quelligen Orten.

J. filiformis L. Bisher mit Sicherheit nur auf quelligen Stellen des Machnács bei Motesicz (Fleischer exs!)

J. lamprocarpus Ehrh. Ueberall auf sumpfigen und quelligen Orten und an Ufern. Hierher gehört auch *J. obtusiflorus* Roch. Pest. Mus. non Ehrh., denn in den, nach Rochel'schen Exsiccaten gemachten Pflanzenverzeichnissen Kitaibel's im Pesther Museum, machte Kitaibel bei diesem Namen ausdrücklich die Bemerkung: „*probabilis articulatus*“ d. h. unser *J. lamprocarpus* Ehrh.

J. compressus Jacq. Häufig auf feuchten Wiesen und Grasplätzen.

J. Gerardi Lois. Bisher nur im Sumpfe oberhalb der Bohuslawiczer Eisenbahn-Haltestelle.

J. bufonius L. An Ufern, nassen Aeckern und Wegrändern, gemein. Hierher gehört auch *J. bufonius* β . *longiflorus* Roch. in Kit. Addit. p. 29.

β . *J. fasciculatus* Bertol. Im Kies der Bäche und der Waag-Inseln.

J. sphaerocarpus Ehrh. Auf nassen Aeckern und auf überschwemmt gewesenen Wiesen und Schotterbänken, bisher nur in der Umgebung von Bosácz, aber nicht jedes Jahr. Im Jahre 1876. sammelte ich ihn auf vielen Stellen in Menge. Kommt auch im benachbarten Theile des Neutraer Comitates, z. B. bei Lubina vor.

VI. MELANTHACEAE.

Tofieldia Huds.

T. calyculata Whlb. Auf Felsen im Nord-Osten des Comitates.

Veratrum L.

V. Lobelianum Bernh. Nach Rochel auf dem Strazsov-Gebirge. *)

Colchicum L.

C. autumnale L. Ueberall auf Wiesen. Verspätete Blüten, die erst im Frühjahr hervorkommen, bilden das *C. vernale* Hoffm. Diese, im Frühjahr blühende Zeitlose sah man im J. 1876. besonders häufig im Bosáczthale, bald mit bald ohne Blättern.

VII. LILIACEAE.

Gagea Salisb.

G. stenopetala Rb. Bisher nur spärlich auf trockenen Grasplätzen bei Morva-Lieszkó und Haluzicz.

G. arvensis Schult. Auf Brachen und Wegrändern, nicht gemein.

G. lutea Schult. In Wäldern, stellenweise massenhaft.

*) Kommt im Minesower Gebirge häufiger vor.

Dr. Branesik.

Lilium L.

L. Martagon L. Zerstreut auf Bergwiesen.

* *L. bulbiferum* L. und *L. candidum* L. kommen nur in Gärten ohne alle Pflege vor.

Muscari Tourn.

M. comosum Mill. Häufig auf Aeckern und hie und da auf Wiesen.

M. racemosum D. Auf Grasplätzen bei Beczkó.

Scilla L.

S. bifolia L. Nach *Rochel* auf sterilen, kaum mit Wachholder bewachsenen Hügeln, bei Predmér; nach Dr. *Brancsik's* mündlicher Mittheilung auf buschigen Hügeln bei Varin.

Ornithogalum L.

O. pyrenaicum L. Bisher mit Sicherheit nur auf Aeckern und Wiesen bei Nemes-Podhragy, hier aber stellenweise häufig und sehr üppig.

O. umbellatum L. In Grasgärten der Umgebung von Beczkó und Bosácz, auch auf dem Trencsiner Schlosshügel; auf trockenen Standorten ist die Pflanze in allen Theilen kleiner, schwächlicher (*O. tenuifolium* Rb. *O. Kochii* Parlat. teste *Schur*!)

Allium L.

A. Victorialis L. In der Krummholzregion des Kl.-Kriván und Stoch (*Bohatsch* exs!); auch *Kiko* 17. erwähnt diese Art; jedoch ohne Standortsangabe.

A. ursinum L. Am Kamme der Javorina und Beckovská, oberhalb Strány, schon im Trencsiner Comitae.

A. fallax R. S. (*A. acutangulum* Schrad β. *petraeum* DC; *A. montanum* Schm, *A. senescens* Roch. „in montibus Malenica et Sulov.“) Zerstreut auf Felsen durch das ganze Gebiet.

A. ochroleucum WK. Wurde zuerst von *Rochel* (v. Kitaib. Addit. p. 36) auf der Malenica entdeckt und für *A. montanum* Segn. gehalten, dann in seinen, nun dem Wiener bot. Hofcabinete gehörenden Handschriften, ohne Namen beschrieben. Ebendort sammelte diese Art etwa 60 Jahre später der Púchover Lehrer *Ondrčka*; kommt auch auf felsigen Bergen bei Tr.-Teplicz vor (*Brancs.* exs!)

* *A. sativum* L. In Gärten gebaut.

* *A. Porrum* L. Zu Küchenzwecken gebaut.

A. rotundum L. (*A. Ampeloprasum* Roh. nach dem „Catalogus plantarum herbarii maioris Rocheliani“ im Pest. Mus.) Nach *Rochel*

bei Trenesin-Teplicz; ich sammelte diese Art auf Aeckern bei Nemes-Podhragy.

A. vineale L. Auf Weinbergtriften im Süden des Comitates, auch auf Felsen, zerstreut durch das Gebiet. (*A. arenarium* Roch. Pest. Mus.)

A. Scorodoprasum L. In Graspärten stellenweise häufig, so bei Nemes-Podhragy und bei Hradna nächst Szulyó.

A. oleraceum L. Auf steinigten Orten bei Beezkó, dann von Révfalu bis Puchó.

A. carinatum L. (*A. flexum* WK.) Mit Gewissheit bisher blos auf Bergwiesen unter dem Lopennik.

A. flavum L. Auf Kalkfelsen durch das Gebiet zerstreut.

* *A. Schoenoprasum* L. Als Küchengewächs häufig gebaut. Ob die wildwachsende Art: *A. Sibiricum* L., wovon ich ein Rochel'sches Exemplar mit der Bezeichnung „Rovne, 20. Jun. 1810. cultum“ sah, auf den höheren Bergen unseres Comitates vorkommt — was nicht unwahrscheinlich ist —, oder von Rochel aus anderer Gegend in den Rovne-er Garten verpflanzt wurde, kann nicht mit Sicherheit gesagt werden.

* *A. Ascalonicum* L., * *A. Cepa* L., * *A. fistulosum* L. werden in Gärten zum Küchengebrauche gebaut.

? *A. sphaerocephalum* L. Nach Rochel (Pest. Mus.) bei Rovne. Ich sah diese Art noch nicht aus unserem Gebiete.

Anthericum L.

A. ramosum L. Gemein auf buschigen Hügeln und Bergwiesen.

Asparagus L.

A. officinalis L. Bisher nur im Süden des Comitates auf Hügeln und Waag-Inseln selten.

VIII. SMILACEAE.

Paris L.

P. quadrifolia L. In Holzschlägen und auf mässigfeuchten buschigen Stellen der Bergwiesen, nicht selten.

Convallaria L.

C. Polygonatum L. Auf buschigen Hügeln, besonders auf Weinbergtriften, gemein.

C. multiflora L. Häufig zwischen Gebüsch der Bergwiesen, auch in Holzschlägen, durch das Gebiet.

C. latifolia Jcq. Nach Kikó, ohne Standortsangabe, im Trencsiner Comitate. Auch Rochel (Pest. Mus.) giebt sie aus dem Comitate an. Ich sah diese Art aus unserem Gebiete noch nicht. Am ehesten dürfte sie in der Umgebung von Zay-Ugrócz vorkommen.

C. verticillata L. Auf den höchsten Karpathenbergen, nach Branesik auf dem Mincsov, nach Rochel auf dem Strazsov, auf dem Inovecz sammelte ich sie selbst.

C. maidalis L. Auf steinig, buschigen Hügeln durch das Comitat zerstreut.

Majanthemum Wigg.

M. bifolium D. In den Karpathenwäldern zerstreut, auch bei Motesicz.

IX. IRIDEAE.

Iris L.

* *J. germanica* L. In Gärten und Friedhöfen ohne alle Pflege fortkommend.

J. variegata L. Rochel vertheilte seiner Zeit nur cultivierte Exemplare aus unserem Comitate; wirklich wildwachsend fand ich sie nur auf dem Tureczko und einmal auf der Hajnicza nächst Bohuszlavicz.

J. Pseudacorus L. Auf schlammigen Ufern im Waagthale.

J. spuria L. Nach Rochel und Kitaibel (Addit. 44.). Ich sah diese Art noch nicht aus unserem Gebiete.

J. graminea L. Wird schon von Rochel und Kikó im Comitate angegeben. Sehr häufig wächst diese Art auf den Bosácz-Bergwiesen, wo ich auch einzelne reinweissblühende Exemplare fand, die sich im Herbare Sr. Eminenz Cardin. Dr. Haynald's befinden.

Gladiolus L.

G. imbricatus L. Nach Rochel (als „*Gl. tenuis* MB“) auf dem Sztrazsov; ziemlich häufig auf nassen Bergwiesen des Bosácz-Thales; auf der Drienová nächst Motesicz; nach Bohatsch bei Tyerchová auch mit weissen Blüten.

Crocus L.

C. vernus Wulf. nach Kikó 18. Ich sah noch keine Trencsiner Exemplare.

C. sativus All. wurde vor 3 Jahrhunderten im Waagthale cultiviert. Die Angabe Neilreichs (Ungar. Gefässpfl. p. 61.) als würde der Safran jetzt noch im Trencsiner Comitате im Grossen gebaut, ist nicht richtig. (Als die evang. Pfarrer vor dem Jahre 1608. den cathedratischen Cens dem rkat. Neutraer Bischöfe zahlten, kam es mitunter vor, dass sie ihm statt der geringen Geldsumme, *Trencsiner Safran* kauften und übergaben. So finde ich einen diesbezüglichen Congregations-Beschluss des Obertrencsiner oder Silleiner Contuberniums vom 29. April 1597., der wörtlich also lautet: „flor. 7. minus aliquot nummis, in honorarium Reverendissimi Domini Episcopi Nitriensis, per Dominos Fratres sunt depositi, et per manus Domini Senioris, Domino Hieremiae Sartorio, pastori Ecclesiae Trinchiniensis, cui negotium comparandi *Croci* impositum erat, assignati.“) Um das Jahr 1588. wurde um Trencsin viel Safran gebaut, wie dies aus Kamins, nach Documenten des Stadtarchivs verfassten „Merkwürdigkeiten“ ersichtlich ist; damals kostete ein Pfund Safran 8 Gulden. Auch die Stadt pflegte oft grosse Herren, ja selbst den Wiener Hof, mit Safran zu beschenken; noch im J. 1658. schenkte die Stadt Trencsin dem Palatin 10 Loth Safran.

X. AMARYLLIDEAE.

Galanthus L.

G. nivalis L. In höheren Wäldern stellenweise massenhaft.

Leucoium L.

L. aestivum L. Soll nach Kikó 18 im Comitате vorkommen; ich sah es noch nie.

*** Narcissus L.**

* *N. poeticus* L. Nach Rochel; aber gewiss nicht wildwachsend.

* *N. Pseudonarcissus* L. Nach Rochel (Pest. Mus.); wohl nur als zufälliger Gartenflüchtling.

* *N. bicolor* L. „In Com. Trenschen. reperit Rochel“ (Kitaib. Addit. p. 74.) kommt wohl in Gärten ohne alle Pflege vor, aber nicht wildwachsend.

XI. ORCHIDEAE.

Malaxis Sw.

M. monophyllos Sw. „Löwenstein und Babka“ nach Rochel (Uechtritz handschr. Notiz Nr. 168.); im Vrátna-Thale (*Sturmia*

Loeselii Rowl. Presb. Ver. III. 1. SB. 23. und *Brancsik* ÖBZ. XII. 323. non Rb.)

Corallorrhiza RBr.

C. innata RBr. Auf der Kotusa im Löwensteingebirge nach Rochel; ich selbst sammelte sie bei Nemes-Podhragy in einem lichten, begrasten Eichenhaine der Bosáczter Rodungen in Gesellschaft mit *Carex ornithopoda* Wlld.

Orchis L.

O. fusca Jacq. In lichten Eichenwäldern im Süden des Comitates auf Kalkunterlage, selten. Eine wahre Zierde unserer Flora!

β. *O. Moravica* Jeq. Mit der vorigen, stellenweise häufiger.

O. hybrida Boenningh. (*O. stenoloba* Coss. & Germ; *O. Jacquini* Godr.) Auf dem Kalkhügel Tureczko bei Bohuszlaviez zwischen *O. Moravica*, *fusca* und der folgenden, sehr selten. Der ausgezeichnete Orchideen-Kenner, Dr. Leimbach in Sondershausen, dem ich Exemplare zur Einsicht gesendet habe, und ihn, da ich unsere Pflanze für einen Bastard der *O. Moravica* und *O. militaris* hielt, um seine Meinung bat, schrieb mir (6. Dec. 1878.) darüber Folgendes: „Die *O. „Moravica* × *militaris*“ stimmt genau überein mit der *Orchis hybrida* Boenningh.“ = *O. stenoloba* Coss. & Gren. = *O. Jacquini* Godr. Der echten *O. Moravica* Jacq. gegenüber ist sie auf jeden Fall als gute Varietät zu betrachten. Ob als Bastardform ist zweifelhaft, wird wenigstens vielfach angezweifelt. Ich kenne die Pflanze aus eigener Anschauung vom Boenninghausen'schen Originalstandort bei Münster, woselbst ich sie zu Pfingsten neben der echten *O. fusca*, der Var. *Moravica*, und der echten *O. militaris* = *Rivini* Gouan, in sehr wenigen Exemplaren auffand. Die erste Notiz von ihrer hybriden Natur gibt Reichenbach pater in der Flora excursoria. Timbal-Lagrange hält die Form für hybrid, unterscheidet aber daneben noch 2 muthmassliche Hybride derselben Stammeltern. Die *hybrida* Boenningh, nennt er *O. Fusco-Rivini* (in der Fl. Fr. *O. subpurpureo-militaris*). Reichenbach fil. führt sie in seinem ausgezeichneten Orchideenwerke neben der *O. Moravica* als Varietät von *O. purpurea* Huds. auf, bemerkt jedoch, dass sich die hybrida von der Hauptform stets dadurch unterscheidet, dass die Dimensionen des Helmes mit *O. Rivini* übereinstimmen, während sie in der Lippenform (allmälliche Breitenzunahme von der Basis aus) der Hauptform sich anschliesse, endlich in dem Verhältniss der Seitenzipfel zu den Mittellappen etwa die Mitte hielte zwischen *O. purpurea* und *O.*

Rivini. Die deutschen Floristen haben sich fast ohne Unterschied im Anschluss an Rchb. fil. gegen die Bastardnatur ausgesprochen und citiren die *O. hybrida* als Var. „*stenoloba*“ zu der *O. purpurea*. Kerner nimmt sie zwar unter die Hybriden auf, hält es jedoch nicht für unmöglich, dass die *hybrida* nur eine jener zahlreichen Zwischenformen ist, die man zwischen der breitlippigen *Moravica* einerseits und der auffallend lang- und schmalzipflichen *Simia* andererseits beobachtet hat. Dagegen treten andere Botaniker, wie Wilms in München, der Hüter des Originalfundortes, für ihre Bastardnatur in die Schranken. In gleicher Weise hat der vorzügliche Orchideenbeobachter Irmisch die „Zwischenformen“ für Bastarde erklärt. Auch in der neuesten Ausgabe des Koch'schen Taschenbuchs der Deutsch. und Schweizer Fl. von Hallier (1878) finde ich die besagte Form als Bastard bezeichnet. In den Verhandl. d. bot. Ver. d. Prov. Brandenburg endlich wird ihr die Bastardnatur vollkommen abgesprochen. Nach meiner Ueberzeugung ist man 1) entschieden genöthigt die „*hybrida*“ so lange für eine „Hybride“ zu erklären, als man an dem Artenrecht der *purpurea* und *Rivini* festhält, 2) gibt es noch einen zweiten Bastard derselben Stammeltern, welcher der *Rivini* näher steht. Letzteren habe ich in einem Exemplar aus Thüringen erhalten.“ Soviel über unsere schöne Pflanze der jedenfalls competente Richter — Dr. Leimbach. Ich halte die *O. hybrida* Boennggh, auch für einen Bastard, weil ich sie stets nur in Gesellschaft der muthmasslichen Eltern gefunden habe. Ich werde trachten heuer soviel Exemplare davon zu sammeln, als nur möglich, um sie an Orchideenfreunde zu vertheilen.

O. militaris L. Häufig auf Bergwiesen und auf lichten, begrasten Stellen der Wälder.

O. variegata All. Ziemlich häufig auf Weinbergtriften im Süden des Comitates, auch auf dem Hügel Szkalka Trencsin gegenüber, oft auch weissblühend. Ich habe auch von dieser Art instructive Exemplare an Dr. Leimbach gesendet. Darüber schreibt er mir: „die Riesenexemplare der . . *O. variegata* All. haben mich in Erstaunen gesetzt. Sie übertreffen wirklich in Höhe, Blatt und Blüte so sehr das Mass des Gewöhnlichen, dass ich beim ersten Blick wirklich stutzig wurde. Die Dimensionen der Blüte übertreffen in der That die unserer *O. Rivini* Gonan, die nicht besonders gross hier vorkommt, zum mindesten kommen sie ihr gleich. Es war mir dies Alles um so auffallender, als andere ungarische Exemplare ganz und gar nicht in Grösse und Tracht von unseren deutschen ab-

weichen. Hält man die *Reichenbach'schen* Abbildungen dagegen, so ist man unwillkürlich zu der Annahme geneigt, es seien dieselben in verkleinertem Massstabe (1: 2) angefertigt.“ Der treffliche Forscher wird mir gewiss nicht zürnen, dass ich seine Bemerkung hierher setze. Auf üppigerem Boden, so z. B. auf dem Rücken des Tureczko, sind auch die Exemplare der *O. variegata* in allen Theilen grösser, die ganze Pflanze kräftiger; dagegen sind die auf trockenen, steinigen Weinbergtriften wachsenden Exemplare ebenso klein, wie ich sie vielfach aus Deutschland gesehen habe.

O. ustulata L. Auf Bergwiesen durch das ganze Comitatz zerstreut; sehr üppige Exemplare sammelte ich in den Bosáczcer Rodungen Nová Hora.

O. coriophora L. Auf quelligen Stellen der Bergwiesen, nicht selten im Süden des Comitatz, mitunter in Gesellschaft der *Carex ornithopoda* und des *Ophioglossum vulgatum*; nach *Rochel* auch bei Rovne.

O. globosa L. Ziemlich häufig auf allen höheren Bergwiesen.

O. Morio L. Häufig auf Bergwiesen; veränderlich in der Farbe, von reinweiss bis dunkelpurpurn.

O. pallens L. Auf buschigen Kalkhügeln, wohl durch das Gebiet. Ich sammelte sie bei Nemes-Podhragy und Motesicz, *Rochel* bei Rovne.

O. speciosa Host. (*O. mascula* Jacq., *Reuss*, *Neilr.* non L.) Bisher mit Sicherheit nur auf Bergwiesen des Bosácz-Thales und bei Motesicz, selten. *)

O. sambucina L. Auf Bergwiesen bei Bosácz, nach Keller auch im Inovec-Gebirge, die schmutzigweisse Form mit der purpurnen (*O. incarnata* - *Wlld.*) vermischt.

O. sambucina × *latifolia* Hol. Zus. zur Fl. v. Ns.-Podhragy p. 4. wurde nur in einem Exemplare auf einer Bergwiese der Bosáczcer Rodungen Bertinné gefunden, welches sich im Besitze des Freiherrn v. Uechtritz in Breslau befindet. *Neilreich* schrieb mir über diese Pflanze: „*O. sambucina* ist darin vorherrschend, die mehrnervigen Deckblätter deuten jedoch auf *O. latifolia*.“ wurde seitdem nicht wieder gefunden.

O. latifolia L. (*O. maialis* Rb.) Gemein auf Sumpfwiesen.

O. incarnata L. Im Sumpfe bei Bohuszlavicz. (*O. latif.* β. *incarnata* *Neilr.*).

*) Den 6. Juni 1887. fand ich auf einer Bergwiese der Bosáczcer Rodungen ein Exemplar mit dichtgefüllten, spornlosen Blüten. J. L. H.

O. maculata L. Auf offenen Waldstellen und auf Bergwiesen, durch das Gebiet zerstreut. Von Rochel bei Rovne gesammelt.

O. palustris Jacq. circa Rovne (Rochel Pest. Mus.)

Anacamptis Rich.

A. pyramidalis Rich. Bisher mit Sicherheit nur auf Bergwiesen zwischen dem Bosacer- und dem Lieszkover-Thale, auch hier nur spärlich.

Gymnadenia RBr.

G. conopsea RBr. Gemein auf Triften und Bergwiesen.

G. odoratissima Rich. Im Vrátna-Thal (Brancsik ÖBZ. XII. 324.) auf dem Rozsutecz (Bohatsch Verzeichn. 3) und bei Szúlyó.

G. albida Rich. Im Vrátna-Thal (Brancs. exs!), auch Bohatsch sammelte sie dort.

(*Nigritella angustifolia* Rich. wächst auf dem Inovecz, wo sie Keller (ÖBZ. XIV. 284) angegeben hat, nicht.)

Himantoglossum Spr.

H. hircinum Spr. Mit Sicherheit bisher bloß auf dem Kalkhügel Hajnicza nächst Bohuszlavicz und den benachbarten Weinbergtriften, auch auf dem Tureczko, jedoch sehr selten.

Platanthera Rich.

P. bifolia Rb. Häufig in Wäldern und auf Bergwiesen.

Coeloglossum Hartm.

C. viride Hartm. Auf Bergwiesen ziemlich häufig.

Herminium RBr.

H. Monorchis RBr. Auf der Babka bei Pruszkau (Rochel); bei Tyerchova (Vitkay ZBG. XIII. 1059); nach Knapp (ÖBZ. XIV. 346), auf dem Inovecz. Ich sah keine Trenesiner Exemplare, zweifle auch sehr, dass diese Art auf dem Inovecz vorkomme. Rochel's und Vitkay's Angaben halte ich aber für glaubwürdig.

Ophrys L.

O. arachnites Murr. Bisher nur auf Kalktuff bei Nemes-Podhragy, auf dem Abhange der Hajnicza bei Haluzicz, bei Puchó und Motesicz, aber nirgends häufig.

Epipogum Gmel.

E. aphyllum Sw. Auf dem Rozsutecz (Brancs. exs!). Der einzige bekannte Standort im Comitete.

Listera RBr.

L. ovata RBr. In feuchten Gebüschten der Berge und auf Bergwiesen.

Neottia L.

N. Nidus avis Rich. In Wäldern überall zerstreut.

Epipactis Rich.

E. latifolia All. Gemein in lichten Laubwäldern.

β. *E. viridiflora* Hoffm. In allen Theilen kleiner als die Normalform, Perigone grün, vielleicht nur eine Folge des schattigen Standortes. Ich sammelte sie 1858. im Weidengebüsch an der Waag bei Bohuslaviez. wo sie jetzt durch Ausroden und Umpflügen der Stelle, vertilgt wurde; einmal fand ich sie im Melcsicz-Thal.

c. *E. atrorubens* Hoffm. Häufig in Felsspalten des grossen und kleinen Manin, und auf der Babka bei Löwenstein.

E. violacea Dur. Dneq. (*E. sessilifolia* Pers.) Ich fand einige Exemplare auf dem Lopennik; die Dr. Leimbach zu bestimmen so gültig war; auch auf der nahen Javorina, aber schon im Neutraer Comitatz, kommt sie vor.

E. microphylla Ehrh. Zerstreut in Buchenwäldern. Auf dem Machnacs bei Trenesin-Teplicz fand ich ein Exemplar, welches so üppig gewachsen war, dass es 41 Blüthen zählte. Hiesige Exemplare vertheilte ich in Breuicz's Herb. Europ. Nr. 3656.

E. palustris Cr. Auf quelligen Orten der Bergwiesen, stellenweise in Menge. *)

Goodyera RB.

G. repens RBr. Bisher nur vom Rozsutecz bekannt (Brancs. exs!)

Limodorum Tourn.

L. abortivum Sm. wird schon von Kikó 19 ohne nähere Standortsangabe erwähnt. Bei Nemes-Podhragy wächst diese schöne Art in Eichenwäldern, zwar an mehreren Stellen, aber überall selten.

Cephalanthera Rich.

C. pallens Rich. In Buchenwäldern durch das Gebiet.

*) „*Epipactis angustifolia*“ Roch, Pest. Mus. „ad Vagum Com. Trentsin.“ Eine diesnamige Pflanze findet sich im Pester Museum nicht vor. Dieser Name findet sich nur in Kitaibels Handschr. „Catalogus Plantar. herbarii maioris Roehliani in collectione botan. univ. pesthiens-asservati,“ und dürfte wohl nur ein Schreibfehler sein.

C. ensifolia Rich. Mit der vorigen, nicht häufig.

C. rubra Rich. In lichten Wäldern auf Kalkunterlage, stellenweise häufig.

Cypripedium L.

C. Calceolus L. Der einzige sichere Standort im Comitate ist: eine von Eichen umsäumte Bergwiese der Bosaczer Rodungen, wo diese Prachtorchidee den 6. Juni 1887. in etwa 100 Individuen in schönster Blüthe angetroffen wurde. Die Pflanze ist meist *einblüthig*, *zweiblüthige* Exemplare wurden darunter nur 4 gefunden. Nach Szontagh (ÖBZ. XIV. 273) auf der Szkalka gegenüber Trenesin. Ich begieng den Szkalka-Berg kreuz und quer zu wiederholten Malen, fand aber keine Spur von *Cypripedium*. Es ist zu hoffen, dass die Zahl unserer Trenesiner Orchideen bedeutend vermehrt wird, wenn die pflanzenreichen Berge und Hügel um Zay-Ugrócz und Szlatina, sowie das Trenesin-Thuróczer- und das nördlichste Grenzgebirge durchforscht sein werden.

XII. NAIADEAE.

*** Naias L.**

* *N. maior* Rth. Nach Kikó 19 irgendwo im Comitate. Ist neuerdings aufzusuchen.

Zanichellia L.

Z. palustris L. In Bächen und den Waag-Armen, stellenweise sehr häufig.

Potamogeton L.

P. natans L. In stehenden Wässern in der Umgebung von Rovne nach Rochel; im Sumpfe oberhalb Bohuszlavicz, in den s. g. Meeraugen (Morské oká).

P. coloratus Hornem. Im Abzugsgraben des Sumpfes Skraničova nächst Bohuszlavicz, selten.

P. lucens L. In stehenden Wässern des Waag-Thales.

P. perfoliatus L. In den Waag-Armen, auch im Ausflusse des Sumpfes bei Bohuszlavicz.

P. crispus L. Stellenweise häufig in den Waag-Armen.

P. pusillus L. (*P. trichoides* Hol. Flora v. N. Podhr. 19 non Cham.) In stehenden Wässern des Sumpfes oberhalb Bohuszlavicz.

P. pectinatus L. Häufig in den Waag-Armen.

Lemna L.

L. trisulca L. Massenhaft im Ausflusse des Sumpfes bei Bohuslavicz.

L. gibba L. Bisher nur in einer Hanfgrube bei Bosácz.

L. minor L. In stehenden Wässern durch das Gebiet zerstreut.

XIII. AROIDEAE.**Arum L.**

A. maculatum L. Auf buschigen Stellen der Thäler und in Holzschlägen, stellenweise häufig, durch das Gebiet. Die Blätter sind bei uns *niemals gefleckt*. (*A. maculatum* α . *immaculatum* DC. *Presl Všeob. rostlinop.* p. 1659.)

Acorus L.

A. Calamus L. Massenhaft in einem kleinen Sumpfe der Bosaczer Rodungen. Wird wohl auch anderwärts im Comitате vorkommen, weil dessen aromatischer Wurzelstock als allgemein bekanntes Volksheilmittel gegen Magenbeschwerden verwendet wird.

XIV. TYPHACEAE.**Typha L.**

T. latifolia L. In Sümpfen und längs der Eisenbahn in Gräben.

T. angustifolia L. Mit der vorigen, jedoch seltener.

Sparganium L.

S. simplex Huds. Auf schlammigen Ufern, selten.

S. ramosum Huds. Ueberall auf Ufern und längs der Eisenbahn.

A *Helix austriaca* Mhlfd csigafaj Trencsén vármegyében.

Dr. Brancsik Károly-tól.

A *Helix austriaca* nyugaton körülbelül Németország keleti határáig terjed, éjszakfelé egész Kurlandig húzódik, elterjedési körének déli és keleti határai messzire nyúlnak, de nincsenek még eléggé szabatosan körvonalozva. — Ezen nagy elterjedés mellett az említett csigafaj mégsem mutat nagy hajlamot arra nézve, hogy lényegében változzék s ha mégis egyes eltérések észlelhetők, ezek leginkább csak a nagyságra, az alakra, a sávozásra és színezésre vonatkoznak.

Trencsén vármegyében ezen csigafaj általánosan el van terjedve, a lapálytól felfelé meglehetősen magasságig vonul a hegyek irányában s egyaránt lakja a Vág job és bal partját.

A nagyságot illető eltérések nem kirívók; a 24 m/m.-nyi átmérővel bírók a legnagyobbak, a 18 m/m. átmérőjűek nálunk a legkisebbek; a 20—22 m/m. átmérőjűek leggyakrabban fordulnak elő.

Több változatosságot veszünk észre, ha az alakot tekintjük. Bő anyag birtokában lévén, számos mérést eszközöltem s következő eredményhez jutottam.

alacsony alak			magas alak		
	Lat.	Alt.		Lat.	Alt.
1 darab	24	20	—	—	—
1 "	24	19	—	—	—
3 "	23	19	—	—	—
5 "	23	18	—	—	—
1 "	23	17	—	—	—
1 "	23	16	—	—	—
15 "	22	16	1 darab	22	21
	—	—	5 "	22	20
	—	—	8 "	22	19
9 "	21	16	9 "	21	19
3 "	21	15	19 "	21	18
	—	—	2 "	20	19
5 "	20	15	14 "	20	18
5 "	19	15	3 "	19	18
	—	—	3 "	19	17
1 "	18	15	—	—	—

Közvetítő alakként tűnik fel:

	Lat.	Alt.
16 darab	22	18
29 „	22	17
46 „	21	17
18 „	20	17
18 „	20	16
9 „	19	16

Ezen mérések szerint megyénkben találhatók alakok alacsony héjjal és magas héjjal, az e kettő között közvetítő különféle fokozatokkal. Alakilag nagyobbbrészt megegyeznek abban, hogy héjsúcsuk nagyon tompa.

A *Helix austriaca* 5 sávainak egymás közti viszonya a legnagyobb változékonyságnak van alávetve, a mint azt alant feljegyzett adataim, melyeket 250 példánynak összehasonlításából nyertem, bizonyítják.

194 darab 1 2 3 4 5 *)

41 „	1	0	3	4	5
1 „	1	0	3	4	5
2 „	1	2	3	4	5
4 „	1	2	3	4	5
1 „	1	2	3	4	5
1 „	1	2	3	4	5
2 „	0	0	3	4	5
2 „	1	2	3	4	5
2 „	0	2	3	4	5

Kivételesen előfordul egyes sávoknak foltokba való bomlása is.

A színezetet illetőleg trencségi példányaink túlnyomó része fehér, sötét sávokkal, a fehér szín gyakran piszkos sárgába megy át. Megfigyeltem 32 esetben 250 közt, hogy a sávok színe világos sárgásbarnává változik s ily példányok széles sávai sokkal keskenyebbek s kevésbbé élesen rajzolvák.

Tökéletesen fehér, sáv nélküli példányok, melyeneket Mostár körül gyűjtöttem, megyénkben nem fordulnak elő.

*) A számok jelzik a sávokat, a mint azok egymásután következnek. — A számok alatti vonások jelzik a széles sávokat.

Adatok Trencsénmegye Hemiptera faunájához.

Zur Hemipterenfauna des Trencsiner Komitates.

Dr. Brancsik Károly-tól.

I. Toldalék. — I. Nachtrag.

A mióta egyletünk harmadik évkönyvében (1880) megyénk Hemipterait felsoroltam, ismét több érdekes adatot gyűjtöttem, melynek közlését érdemesnek tartom. Ha nem is sok az, a mit e sorokban letéteményezek, de adataink hiányossága mellett kár volna ha ez is kárba veszne.

HETEROPTERA LATR.

Pentatomides.

- Odontoscelis Lap.
- " fuliginosa L. Szkala körül.
- Sciocoris Fall.
- " microphthalmus Flor. Trencsén körül.
- Rubiconia Dohrn.
- " intermedia Wolf. Trencsén körül.
- Strachia Hahn.
- " ornata L. Trencsén körül.

Coreides.

- Coreus F.
- " scabricornis Pz. Trencsén körül.

Berytides.

- Berytus Fl.
- " clavipes F. Zsolna vidékén (Konyhora hegy).
- " minor H—S. Trencsén körül.

Lygaeides.

- Lygaeus F.
- " apuans Ros. Bohuszlavicz (Tureczko hegyen).

Nysius Dall.

- " Jacobaeae Schill. forma macroptera Kis-Krivánon.
- Metopoplax Fieb.
- " Origani Kol. Trencsén körül.
- Plinthisus West.
- " brevipennis Latr. Trencsén: Szecsában.
- Stygnus Fieb.
- " sabulosus Schill. Trencsén körül.
- " pygmaeus F. S. Oroszlánkő.
- Pachymerus Lep. S.
- " phaeniceus Ros. Trencsén körül.

Drymus Fieb.

- " pilicornis MR. Oroszlánkő.
- Notochilus Fieb.
- " erraticus Trencsén körül.
- Gastrodes Westw.
- " Abietis L. Fátra hegységben.

Tingitides.

Monanthia L. S.

- " ampliata Fieb. Trencsén körül.
- " quadrimaculata Wolf. Fátra hegységben.

Aradides.

Aradus F.

- " *versicolor* H—S. Szoblahói
hegységben fatuskókban.
" *Betulae* L. Trencsén körül.

Capsides.

Pantilius Curt.

- " *tunicatus* Fb. Trencsén körül.
Calocoris Fieb.
" *vandalicus* Ros. Trencsén
körül.

Pilophorus Hahn.

- " *confusus*. Kb. Trencsén kö-
rül a Vág partján.

Macrotylus Fieb.

- " *Herrichii* Reut. Trencsén kö-
rül.

Atractotomus Fieb.

- " *Mali* Mey. Trencsén körül.

Plagiognathus Fieb.

- " *evanescens* Boh. Trencsén
körül.

Anthocorides.

Piezostethus Fieb.

- " *formicetorum* Boh. Isztebni-
ken.

Triphleps Fieb.

- " Horvathi Reut. Trencsén vi-
dékén.

Saldides.

Salda F.

- " *nobilis* Horv. A mit eddig
S. bifasciatának tartottam az
új faj volt s dr. Horváth ál-
tal fentebbi név alatt leira-
tott. Eddig csak a vratnai
hegyi patak partján találtam.

Reduvides.

Harpactor Lap.

- " *annulatus* L. Trencsén vi-
dékén.

Hydrometrides.

Velia Lati.

- " *currens* Fl. Nedves, mocsá-
ros helyeken Trencsén körül.

Corisides.

Corisa Geoff.

- " *dentipes* Thoms. } Posványok-
" *striata* L. } ban Trencsén
" *Fallenii* Fieb. } körül, különö-
" *Fabricii* Fieb. } sen a szigeten.

HOMOPTERA A. S.**Fulgorides.**

Mycterodus Spin.

- " *nasutus* H—S. Trencsén körül.

Jassides.

Megophthalmus. Curt.

- " *scanicus* Fall. Trencsén vi-
dékén.

Pediopsis Burm.

- " *Tiliae* Ger. Zsolna vidékén:
Konyhora hegy.
" *Cerea* Ger. Fieb. Kis-Kriván
hegységben.

Agallia Curt.

- " *brachyptera* Boh. Oroszlánkő.
" *venosa* Fall. Trencsén vi-
dékén.

Eupelix Germ.

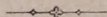
- " *cuspidata* Fb. Trencsén kö-
rül: Szalka.

Acocephalus Germ.

- " *rivularis* Ger. Kis-Kriván
hegységben.

Dectocephalus Burm.

- " *ocellaris* Fall. Zsolna vidé-
kén: Konyhora hegy.

Kirándulás a Nagy Fátra „Hermánd“ nevű völgyébe.

1886. évi július hó 2—7.

PETROGALLI ARTHURTÓL.

A Vepor hegység, az Alacsony Tátra és a Nagy Fátra délkeletről, északkeletről és éjszaktól a Garam völgye felé húzódó hegylánczai képezte katlanban fekszik Besztercebánya, Felső-Magyarországnak egyik legszebb városa. — A Garam itt éppen nem szűk völgye, az erdőkoszorúzza dombok és hegyek, szóval az egész vidék változatos volta, valamint az itt nyaralást igen kellemessé tevő klíma, azon okok, melyek itt a nyári hónapokban évenként sok, két hónapig szabad embert (tanárokat értek ez alatt) hoznak össze, széles hazánk igen különböző vidékéről. A mi itt Besztercebánya közvetlen vidékének változatos voltáról el volt mondva, még fokozottabb mértékben áll a kissé távolabb fekvő tájakról. Ha délfelé tartunk, tölgyesbe jutunk, a keleti oldalon a bükk uralkodik, az éjszaki és éjszaknyugati oldalon az erdei fenyőn kívül a jegenye és a luczfenyő képezik az erdőt. — Háromfelé háromféle tehát a növény- s így vele természetesen az állatvilág is. — Mennyi szép reménnyel kecsegtető körülmény ez olyaskire, ki a természet könyvében lapozgatni szeret!

Ha egy botanikus vagy egy entomologus hosszabb ideig tartózkodik a szép városkában, csakhamar vágyat érez távolabbra meg távolabbra kiterjeszteni excursióit; ha már a város közvetlen vidéke is annyi szépet tár elénk, mennyit rejthet még magában a távolabbi, még alig átkutatott?

Ilyen s hasonló gondolatok vezéreltek engem is, midőn Junker A. tagtársamat és barátomat felszólítottam, hogy vegyen részt egy több napra tervezett, Felső-Hermándra teendő kirándulásban. Ajánlatom el lett fogadva s a tervet csakhamar keresztül is vittük. Felszerelve mindennel, a mi csak szükséges, nemcsak botanizáláshoz és rovargyűjtéshez szükséges eszközöket értünk ez alatt, hanem az élelmi szereken kívül, még jó meleg ruhát s némi ágyneműt is, mert e szegény falucskában bizony tejen kívül még kenyeret is nehéz kapni, a kényelem non plus ultráját pedig itt legfeljebb egy szénából vagy lomblevélből vetett ágy képezi.

Julius 2-án elindultunk s kocsival, minthogy utazás közben gyakran leszállottunk és gyűjtöttünk, majdnem egy napi kocsizás után értük el kirándulásunk czélpontját. — Ott tartózkodtunk azután egészen július 7-ig, s a mennyire azt a nem mindig kedvező idő megengedte, szorgalmasan gyűjtöttünk s így sikerült is egyet-mást találunk, mi még eddig Felső-Magyarország természetrajzi viszonyainak leírásaiban nem volt közölve, s így azt hiszem, hogy közleményem nem csak helyi, de itt-ott általános érdekű is leend.

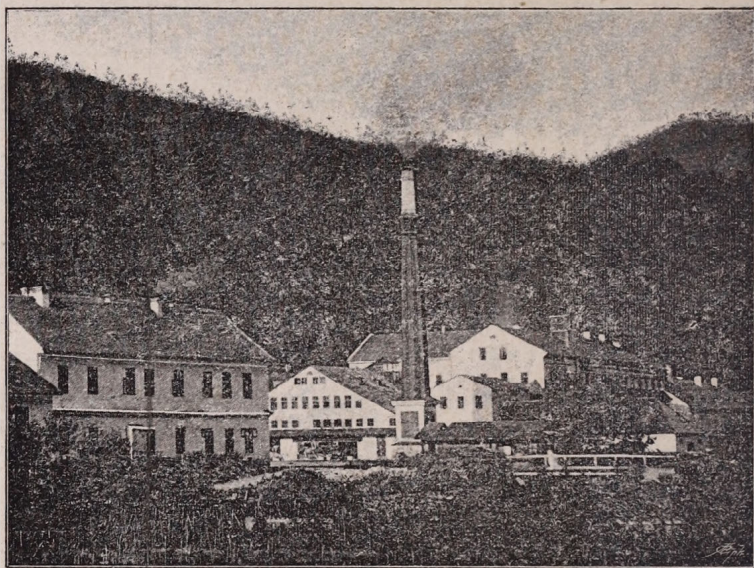
Beszterczebányától éjszakra s majd éjszaknyugatra húzódik egy fővölgy, melyben a Besztercze patak hömpölygeti hűvös hullámaít. — Ezen völgy egész hosszában szolgálatába vette az emberi szellem a víz erejét; így mindjárt Beszterczebánya végében, a meghosszabbított megyeház-utczában találjuk a görbített fából bútorokat készítő gyár hatalmas telepét; a rézhámort, mely a pataknak csatornába szorított része által hajtatik. — Ugyanezen csatorna vize hajtotta előbbi időkben azon gépezetet, melynek feladata volt réz- és ezüstlemezekből az illető pénznemeknek alakban és nagyságban megfelelő darabokat kivágni. Magának a pataknak (a nem csatornázottnak) a vize egy hatalmas fűrészgépet hajt. Utunkon tovább haladva, a szűkmedrű Besz-

tercze csatorna mellett, egy gyönyörű, óriási fák árnyékoltá sétálóhelyre érünk, mely Besztercebányán „a sóhajtozók sétálója“ neve alatt ismeretes (Seufzer-Allee). — A sétáló végén keresztülmegyünk azon hidon, mely az eredeti irányától a csatornába térített vizet áthidalja, s evvel elértük egyszersmind Besztercebánya territoriumának a határát. Innen az országúton lépdelve egy-két percz alatt elérjük Élesd (Kosztivjarszka) falvát, mely állítólag valaha oly telep volt, melyben a környéken köröskörül foglalkozó bányászok különösen étkezés céljából szoktak volt összejönni. Az államnak Élesden is van egy hatalmas vasolvasztója és éppen e mellett vezet egy út a Baranovo (Bárányhegy) aljához. — A Baranovo maga (895 m.) különösen entomologusra nézve igen háladatos kirándulási hely, a legnagyobb részt fenyvesekkel borított lejtőin sok kő, fatönk van s így alkalmas időben különösen sok carabidát lehet itt találni. A Besztercze patak másik oldalán is egy meglehetősen magas csúcs emelkedik az u. n. Ostrý vrch (Hegyes) 899 m., de ennek csúcsa nagyobbára kopár. Élesdtől folyton éjszakra tartván vagy 2000 lépésnyi távolságban Szt.-Jakabfalva községébe érünk. Kis községecske ez, melyben csak az evangélikus iskola, mely ujabbán lett építve, tűnik föl külcsinja és helyes berendezése által. — A házak előtti kis kertecskékben más virágok közt, a szabadból ide plántált *Lil. bulbiferum*-ot és *L. Marthagon*-t is találjuk. Szt.-Jakabfalván túl, az út bal oldalán egy óriási, egészen meredek falú mészszikla emelkedik, melynek repedéseiben, a szél által összehordott s mállás által képződött földben, eltörpült bükkek, kis fenyvek, sorbusok, *viburnum*- és *lonicera*-bokrok közt elég tarka virágszőnyeg is fejlődik. Különös, hogy a *Doritis Apollo* és *Mnemnosine* mintegy e sziklát választják a hegyek közül néha-néha megkísérteni szokott kirándulásaik határpontjául; itt majd mindig egyet-kettőt közülök látni lehet. A kissé megint szélesbedő völgy-

ben az út két oldalán hol gabonaföldet, hol kertet találunk. Jobbra az úttól, a patakon túl, egy épületesoport látható, ez már tulajdonképp a hermándi papirgyár előtelepe, a menyinyiben már itt a papirgyártáshoz szükséges papirrongyok némileg feldolgoztatnak. Rövid ideig haladva egy hídra érünk, s innen kezdve patakunk balra esik az úttól. Ép e híd közelében áll a víz által hajtott huzalgyár, mely a térképen „Ujvilág“ (nový svet) névvel van jelölve. A hídon túl rövid ideig nyugatnak tartunk de csakhamar újra éjszaknyugatnak fordulunk s nemsokára egy az éjszaki oldalról ide szájadzó utat pillantunk meg, melylyel párhuzamosan egy piszkos, fehéres-sárgás vizű patakocska rohan a Besztercze felé. Ez az úrvölgyi út és patak. Úrvölgy maga vagy 900 m.-nyi magasságban fekszik fent a hegyen. A hajdanta itt nem oly ritka égbék coelestinek, a gyönyörű aragonitok és a híres úrvölgyit-ek most úgy látszik már itt sem kaphatók, mert azon aknák v. tárnák, melyekben azokat előbb találták, ma már nincsenek művelés alatt. Szép látványt nyújt még úgy junius végével vagy julius elején a kalváriadomb, mely a sok *L. bulbiferum*-tól valóban egészen veres.

Az úrvölgyi út s azután egy czigánycolonia mellett elhajtatra, ott vagyunk a meglehetősen nagy kiterjedésű Olmányfalván (Ulmanka), melynek legcsinosabb részét a hermándi papirgyár telepe képezi. Itt van t. i. azon gépezet, mely a legolcsóbb papírnemek készítéséhez szükséges anyagokat, még pedig első sorban a fát, feldolgozza. A gyár épületén kívül a munkások lakásai is e telephez tartoznak. Olmányfalván túl egy uj, még pedig meglehetősen patakocska ömlik a Beszterczébe, ez az óhegyi patak, melynek iránya egyenesen éjszak-déli s így az úrvölgyivel majdnem párhuzamosan folyik. A két mellékpatak közt hatalmas csúcsok emelkednek ki a vízvázasztó hegység tömkelegéből: legdélebbre a Končítý vrch (Hegyes) 804 m., ettől éjszakra a Suchý vrch (Száráz h.) 893 m. s ettől éjszakra a Sand-

bergi, homokhegyi csúcs 951 m. magasságban. Ez utóbbi alatt 834 m. magasságban fekszik egy bányatelep, mely ezüstben gazdag érczei következtében virágzott, de most már teljes pusztulásnak indult. Az óhegyi völgy legnevezetesebb helye maga Óhegy, mely híres búcsújáró hely s melynek kohóiban Besztercebánya városa még most is dolgoztat. Óhegyen túl van Magyarország egyik legfontosabb és legszebb hágója az 1069 m. magas Sturecz, mely az utóbbi időkben stratégiai úttá lett kiépítve. Itt a *cyclamen europaeum* feltűnt, melyet e helyen kívül hiába kerestem Zólyom megyében. De térjünk utunkra. A hidon túl vezet az még folyton a Besztercze völgyében, de haladásunk iránya most inkább kelet-éjszak-keletivé válik. A völgy itt annyira összehúzzorúl, hogy a baloldali lejtők alatti patak és a jobboldali rendkívül meredek lejtők közt alig-alig marad hely egy keskeny kocsí-út számára. Mindjárt az út kezdetén egy Herman-csök (Kis-Hermánd) nevű lapályka fekszik, mely óriási, árnyas fenyveivel, kitűnő mohagyöppével és jó vizével nemcsak entomologusokat s botanikusokat csal ki, hanem a besztercebányaiaknak általában kedvelt kirándulási helye. Noha itt még valóságos gyűjtéshez nem kezdtünk, mégsem hagyhatom említés nélkül a szép pyrolákat, a *gentiana asclepiadea* L. s a *circaea alpina* L., melyek itt bőven teremnek. A kövek s fatönkök alatt többféle feroniák, trechusok, carabusok közül különösen a *glabratus* F. és *Linnei* Pz. nem ritkák. A *cychrus rostratus* F.-en kívül néhány *attenuatus* F. is lett itt találva. Az út job oldalán húzódó lejtők a 700 m.-nél magasabbra emelkedő Csalnád lánczhoz tartoznak, bal oldalon, az innen egész a gyárig csatornázott Beszterczen túl, a 900 m.-nél magasabb Kosár és a jóval alacsonyabb „Na kosaroch“ (kosáron) lánczok határolják a völgyet. Rövid idő múlva a szemünkbe tűnő, magas, füstölgő kémények, óriási, vízajtotta kerekek, turbinák hirdetik, hogy itt a cultura megvetette lábát. Elértük a hermándi papirgyár telepét.

A hermándi papirgyár.

Az óriási gyáron kívül a tulajdonosok s főbb hivatalnokok lakául szolgáló, egészen modern épületek, a csinos vendégfogadó s néhány raktárhelyiség képezi a szép telepet. A gyár maga, munkaképességét s munkája minőségét illetőleg, a magyarországi papirgyárak közt mindenesetre az elsők sorában foglal helyet. Különösen az újabb időben eszközölt átalakítások, a víz erején kívül a gőzerőnek is alkalmazásba vétele, igen magas niveaura emelték a gyárat. Szerbia királynéja is, midőn e csinos kirándulási helyet megnézte, élénken ada kifejezést a fölötti csodálkozásának, hogy itt annyira kifejtett gyáriparra akad. A Besztercebányáról, Szliácsról, Koritnyiczáról s más vidékekről ide kirándulni szokott közönségnek ellátásáról is kellőleg gondoskodva van. A vendéglő helyisége tágas, tiszta, az étel és ital jó s nem drága, a vidék pedig gyönyörű. Különös e helyen a gneis fellépése, mely itt egy hosszú darabon végig mintegy kiszorul a fölötté fekvő rétegek alól. Csinos

még a vendéglő előtti út melletti óriási hársfa, melynek ágai közt egy kis asztal s padok vannak elhelyezve, melyekhez kényelmes lépcsőn lehet feljutni.

A mint a gyártelepet elhagyjuk, elhagytuk a cultivált világot is. Míg idáig mégis csak itt-ott mivelt föld, gabona, mező, kert látható volt, addig innen kezdve legfeljebb a külön birtokot jelző, egyes hegyi réteket elválasztó, primitív sövény jelzi, hogy valahol e tájékon is emberek laknak. Nem messze a gyártól a Kosár (616 m.) hegytől lefelé egy csinos kis völgyecskében a Czenov patak folyik a Besztercze pataknak a gépezet hajtására szolgáló, földött csatornájába. Az egész szűk völgy jobboldali lejtőit a Csálnád (704 m.) és a „Horné Báne“ (felső irtvány, 858 m.) egyes hegyoldalai képezik, míg a másik oldal lejtői a Kotelnicza lánczhoz tartoznak, melynek legmagasabb csúcsa a Vapenicza (1013 m.) A szűk völgyben a keskeny úton kívül csak egyes, kerített, nedves réteknek jut hely, melyeken már a *cirsium canum* M. B. közé a *cirsium pannonicum* Gaud. is vegyül. Ezentúl már utunk leírása közben csak azon növényeket és rovarokat fogom említeni, melyek később a gyűjtésre szánt excursiókon többé kezünkbe nem jutottak, s mint ilyet itt első sorban a gyönyörű *rosalia alpinát* L. kell említenem, mely itt ölbe rakott bükkfán éppen nem ritka. Egy kis kertecskének köfalán csupa *Sedum album*-ot találtunk. Ezen kertecskén túl három-négy mélyebben fekvő pocsolya észlelhető, melyek valaha pizstrángtenyésztéshez szükséges tavak voltak, most magában a vízben a *Potamogeton natans* L., *Triglochim palustre* L. és a különböző *Lemná*-k találtak jó helyet. Ezen pocsolyák körül többek közt észrevettük a *Juncus conglomeratus* L., *Ranunculus sceleratus* L., a *Lysimachia Nummularia* L. és a *Rumex aquaticus*-t, a fölfelé húzódó nedves lejtőn rop-pant sok *Equisetum Telmateja* Ehrh. nő. A pocsolyákban bogarak után néztünk és így rá is akadtunk a *Haliphus*

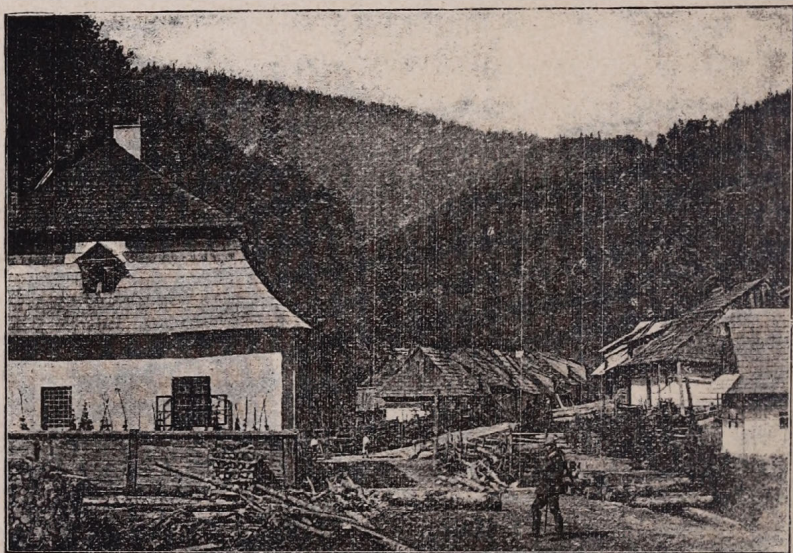
fulvus F., *Hydroporus geminus* F., *Agabus guttatus* Payk., *Gyrinus natator* Ahr., *Helochares lividus* Forst. és a *Berosus luridus* L. fajokra. Míg az útról balra maradt patak egyik oldalán óriási fenyvesek húzódnak, addig az út melletti részén szórványosan álló bükköket és égerfákat látni. Sokkal tarkább képet nyújt az úttól jobbra emelkedő lejtő, melyen szórványosan álló fenyvek, *Sambucus racemosa* L., *Samb. Elulus* L. és *Viburnum Lanthana* bokrok között igen tarka képet nyújtanak a nagy számban látható *Salvia verticillata* L., *Salv. glutinosa* L., *Origanum vulgare* L., *Calamintha Acinos* L., *Verbascum Thapsus* L., *Verb. nigrum* L., *Digitalis ochroleuca* Jacq., *Veronica chamaedris* és *spicata* L., *Melampyrum arvense* L. és a *Gallium cruciatum* L. A szárazabb helyeken nagy csoportokban látni az *Achillea nobilis*-t L. Az út mellett jó magasra nyúlik a *Dipsacus laciniatus* L. és a *Dipsacus silvester* Huds. A kis hidacsán átmenve, nemsokára beérünk Alsó-Hermánd falvára; szegényes falucska ez, hol a főerdész és az erdővédek lakásán kívül csak az iskola és természetesen a korcsma valamivel tisztességesebb épületek; a parasztok lakásai alacsony, ablakok helyett kis lyukakkal ellátott viskók, melyeknek belső, amúgyis romlott levegőjét még inkább rontja a házak előtt felhalmozott ganajtól és piszoktól eredő bűz. Ily körülmények között természetesen nem csodálkozhatunk, ha itt a diphteritis és a himlő meghonosodtak. A falu végében Beszterczebányának tulajdonát képező fűrészmalom látunk, melyet a csatornás mederbe szorított Besztercze hajt. A fűrészmalom előtt felhalmozott fatörzseken alkalmas időben sok *Leptura rubra* L., *Strangalia melanura* L., *Clytus arietis* L., *Chrysobothrys affinis* F. stb. lehet találni; a *Spondylis buprestoides*-t csak itt találtam. A fűrészmalomtól kezdve egy darabig a csatorna melletti árnyas gyalogúton haladtunk tovább; jobbra a csatornától sűrű bükkös terjed, balra a gyalogúttól egy nedves rét terül,

melynek baloldalán fekszik a kocsiút; ennek oldalán gyakran találni *Lychnis diurná*-t L. A gyalogút mellett a *Petasites officinalis* Münch. óriási levelei jelzik a föld nedves voltát. A nedves réten magán a *Cirsium canum* MB. között már meglehetősen gyakori a *Cirsium panonicum* Gaud. A réten szétszórt *Spiraea Filipendulá*-n számos *Cetonia*, *Trychius* és *Cerambycida* látható, de a rét mocsaras volta miatt nem fogható. A csatorna jobb oldalán *Spiraea ulmaria* L. bokrozata alatt a *Campanula patula* L. *Camp. persicifolia* L., *Camp. Trachelium* L. virágzanak, míg a *Cucubalus baciferus* L. a bokrokon kúszik. — Pár lépésre ettől a réttől a Besztercze patak völgye egyenesen északra kanyarodik, mindkét oldala hatalmas, igen meredek és sűrű fenyvesekkel borított hegyek által határoltatván. Jobbra az 1154 m. magasságot elérő Japeny húzódik majdnem egészen a Krizsna (1575 m.) havas alá, míg a völgy másik oldalát szétszórt egyes hegyek képezik, melyeket a nép „Nad Tufnou“ név alatt összefoglal. Ezen hegyek túlsó részén találni, még pedig meglehetősen magasságban, a nevezetes tufnai mészbarlangot, melyben fölületesebb ásás mellett is könnyen lehet rábukkani az *Ursus spelaeus*, *Hyaena spelaea*, *Felis spelaea* és a *Mammuth* csontmaradványaira is. Maga a Besztercze patak ezen völgye arról nevezetes, hogy egész hosszában nem ritkák az *Ammonitok*, magunk is egy körülbelül 40 cm. átmérőjűt találtunk. A völgynek első részében egy csinos rét is terül el, melyen különösen gyakran fogtuk a *Corymbites aulicus* v. *signatus*-t Pz. és a *Corymbites aulicus*-t Pz. A rét alatti egy fatörzsön találtuk a *Melandria caraboides* L. és egy fenyőtövön *Ceruchus tarandus* Pz.-t. E réten túl az út kövéssé válik, bal oldala csupa málló mészkő, mely között a *Lithospermum officinale* L., a *Parietaria officinalis* Wild., *Physalis Alkekengi* és a mindenütt közönséges *Sambucus ebulus* keresik ki a kissé nedves helyeket. Az úttól jobboldalt a patak felé nedve-

sebb a talaj s ott a pázsit szélén a *Leontodon hastilis* L., *Crepis tectorum* L. között gyakori még a *Hieracium praealtum* Koch. és a *Hypochoeris radicata* L. Nem messze ettől a helytől vannak azon bányák és mészégetők, melyek Besztercebányát mésszel ellátják. Egy jelenleg üresen álló kunyhó mellett elhaladva, a völgy még jobban összeszorul, úgy hogy az ember igen sok helyütt a patakon keresztül fektetett fákon, a patak fölött, kénytelen haladni. A meredek hegylejtőkről, lehet mondani tán minden 40—50 lépésre, vízdús források bocsátják le vizüket s így nemcsak buja mohgyöpnék okozói, hanem lehetségessé teszik, hogy a hol csak egy kis helyecske akad, igen szép pázsit fejlődjék. A moha között látni a harasztok közül az *Aspidium aculeatum* L. az *Asp. Filix Mas* Sv., *Asplenium trichomanes* L. és a *Scolopendrum vulgare* Sm.-et. A pázsitok bokros helyein a *Melittis melissophyllum* L. és *Cynanchum vincetoxicum* R. Br. díszlenek. A fű között a *Chrysanthemum corymbosum* L. és a *Chrys. parthenium* Bernh. tűnnek föl. Az itt gyakori fatuskók és szétszórtan fekvő kövek mintegy hívogatják az embert a bogárgyűjtéshez és az nem is eredménytelen; gyakoriak itt *Feronia metallica* F., *Fer. fossulata* Schoenh., *Fer. aethiops* Pz., *Fer. nigra* Schall, *Fer. anthracina* Illig.; *Carabus intricatus* L., *Car. cancellatus* L. és *Car. granulatus* L. ritka a *Car. obsoletus* v. *aureocupreus* Weise és a *Car. obs.* v. *Sacheri* Friv. A moha között a *Tachyporus chrysomelinus* és a *Tach. Hypnorum* F.-en kívül néhány darab *Timarcha metallica* F.-et is fogtunk. Főlebb haladva egy oly helyhez érünk, a hol hatalmas ölfarakások majdnem egészen elállják utunkat; ezek körül a kövek alatt találtuk az *Ocypus macrocephalus* Gr. és a *Byrrhus ornatus* Pz.-t. Egy kőrisfatuskóban vagy 30 drb. *Hylesinus Fraxini* F. keresett menedéket, míg egy bükkfa törzséből vagy 5 drb. *Sinodendron cylindricum* L.-et szedtünk ki. Az *Otiorhynchus irritans* Germ. és az *Otior. niger* F. itt sem ritkák.

Az ölfákon, annak daczára hogy erősen sütött rájuk a nap, nem találtunk mást mint *Chrysobothris chrysostigma* L.-t, néhány *Callidium violaceum*-ot és egy darab *Saperda scalaris* L.-et. Időnk azonban előrehaladott s így erős lépésekkel siettünk visszafelé, hogy idejekorán érjünk még rendeltetésünk helyére. A Besztercze pataknak előbb említett éjszak-déli irányát egy hatalmas patak, ezentúl folytonos kísérrök, a Hermánd patak térítette keletfelé. Itt kezdetben a patak völgye igen szük; meredek, de kiálló részeiken buja növényzettel tarkázott sziklák itt valóságos kaput képeznek. A növényzettel borított helyeken a *Cystopteris fragilis* Bernh. és a *Polypodium vulgare* L. közül kilátszik az *Anthericum ramosum* L. és az *Atragene alpina* L. Legjobban látni azonban a *Sedum maximum* Sutt.-ot, melynek apró variatiója is (v. *minima*) előfordul mellette. Ezen kaputól fölfelé haladva, egy meglehetős meredek lejtön, gyönyörű látványt élvezünk, a mint azt nézzük, hogy mikép sietnek a patak hullámai szikláról sziklára ugrálva, hatalmas vizeséseket képezve, lefelé. Még szebbé válik a kép azáltal, hogy a patak partja valóban regényes formatiokat tüntet föl. Sok helyütt, gyakran mindkét oldalt, tíz, tizenöt, húsz méter magas, darabos sziklák feküsznek a part hosszában s ezeken különös növényvilág fejlődik; eltörpült bükkfák és fenyvek között a *Sambucus racemosa* L. és *Sam. ebulus* L. mellett különösen sok a *Sorbus*, fölváltva látjuk tudniillik a *Sorbus Aucuparia* Gärtn., *Sorbus Aria* Ehrh. és *Sorbus torminalis* Ehrh.-t. Gyakori, különösen az út bal oldalán, a *Lonicera nigra* L. Az említett fák és cserjék közül kiviláglanak sárga virágaikkal az itt különösen gyakran előforduló *Senecio nemorensis* L. és a *Doronicum Pardalianches* L., nedves helyeken a *Cirsium Erysithales* Scop. látható; a sziklákon jó nagy számban vehetjük észre az *Erigeron acris* L. elvirágzott fejceskéit. A mint Felső-Hermánd felé közeledünk, egy új meglepő látvány tűnik szemünk elé. Mihelyt utunk leg-

magasabb pontját elértük, a völgy egy kissé kitér, a patak egészen jobboldalt marad, egy rét által elválasztva az úttól, jobboldali partján pedig majdnem egész meredek sziklák emelkednek, melyeknek felénk néző része alig-alig van itt-ott némi növényzettel fődve. Minthogy a sziklák mészből (tertiär) állanak, csúcsaik is ki vannak mosva s így sok helyütt valóban úgy néznek ki, mintha várromok volnának. Különös még a sok odu is, melyeknek bejáratai az utról is látszanak,

Felső-Hermánd.

melyeket azonban nem lehet másnak tekinteni mint egyszerű vízműveknek. Éppen az út legmagasabb részén van egy mészföld s elötte állandóan egy farakás, melyen eddig, valahányszor csak megnéztem, mindig legalább egy-egy *Monochamus sutor* L. vagy *Monochamus sartor* F. vagy legalább is egy-két *Acanthoderes clavipes* Schrank.-ot találtam. E helyről látni már Felső-Hermánd legnagyobb részét.

Az egész falu, az erdővéd csinos lakóházán kívül, alig áll több mint 12—14 nyomorult, dülöfélben lévő viskóból,

de a háttér, a mint azt képünk is mutatja, igen csinos; magas hegyek, melyeknek aljában bükkesek terülnek el, felső részük fenyvesekkel borított, látszólag körülzárják az egész vidéket, s valóban csak egy út vezet ki ebből a katlanból a hermándi hágón át Túrócz megyébe. Közvetlenül leendő lakásunk, az erdővéd háza, előtt van egy kis nedves kert, melyben még sietve bogarásztunk a vonóháló segítségével és nem minden eredmény nélkül, mert meglehetősen számban szedtük ki a halóból a közönséges *Cryptocephalus*-okon kívül a következő fajokat: *Leptura maculicornis* Gyll., *Nacerdes fulvicollis* F., *Oedemera virescens* L., *Gaurotus virginea* L., a víz melletti füzekről pedig *Melasma aenea* L., *Mel. cuprea* L., *Mel. 20 punctata* F. és másokat. A házba való bejárat előtt egy csermely ömlik a Hermánd patakba, melyet faúsztatásra is használnak; ez az úgynevezett „Cserni patak“. Ennek partjain sok megrongált fatörzset találtunk, melyekből meglehetősen számban szedtük ki a *Bostrychus Laricis* F., *Bost. typographus* L. és *Dryocoetes autographus* Ratz. fajokat; erre végre betértünk szállásunkra. Az erdővéd és neje már vártak s igen szívesen fogadtak s nemsokára el volt készítve lakásunk. Két, a földre fektetett szalmazsák s a mi ágynemünk kellemes fekvőhelylyel biztatott, a kipakolt elemózsiára tévedt szemünk arról is biztosított, hogy étkezés dolgában sem lesz hiányunk. Kissé fáradtan, alig-alig vettünk magunknak időt, hogy a holnapra szánt kirándulást megbeszéljük, s a szükségeseket előkészítsük s egy kis vacsora után rögtön kinyújtózkodtunk kényelmes fekhelyünkön, hogy a jövő napi kiránduláshoz minél hamarább hozzákezdhessünk.

A felkelő nap alig néhány perccel 4 óra után költött föl, és gyors öltözködés után csakhamar indultunk első kirándulásunkra. Alig néhány ezer lépésre Felső-Hermándtól keletre, egy kis patakocska siet a hegyekről a Hermánd felé, neve Rakytov. Ennek mentén haladtunk rendkívül me-

redék, sziklás uton felfelé a „Kosienky“ nevű csoport hegyein. Vagy háromnegyed óra múlva az eddig kietlen út szép árnyassá lesz, minthogy az erdők, egyik oldalon bükkes, a másikon fenyves, egészen a patakhoz lehúzódnak. A patak körüli *Petasites*-leveleken nagy számban találtuk az *Oreina intricata* Germ. annak v. *alpestris*-e és az *Or. senecionis* mellett a *Molytes glabrirostris* Küst.-et; az erdő szélén lévő mogyoró- és juharbokrokról a *Dascylus cervinus* L., *Otiorhynchus irritans* Germ., *Otior. corvus* Sch., *Otior. niger* F. fajokat vertük le ernyőnkbe. A rétecskén, mely innen túl következett, végighúztunk a vonóhálóval az *Anthoxanthum*-on, *Alopecurus pratensis* és *geniculatus*-on, *Festuca*, *Poa*, *Dactylis*-on s néhány közöttük elszórt *Umbellifera*, *Chrysanthemum*, *Campanula* és *Rhinanthus*-on s itt sem eredménytelenül, a mennyiben ez alkalommal az *Adrastus limbatus* F., *Athous hirtus* v. *scrutator* Hrst., *A. niger* v. *alpinus* Redt., *Oedemera flavescens* L., *Cetonia aenea* v. *floricola* Gyll., *Cteniopis sulphureus* L., *Dasytes niger* L. és *Das. alpigradus* Kisw.-en kívül a szép *Rhagonicha denticollis* Sch. és a *Podabrus alpinus* Payk. fajokat fogtuk. Tovább haladva oly helyre értünk, a melyen valaha ölfá volt felhalmozva, de jelenleg csakis egyes fatöncök jelzik e helyet; ezek s a köztük fekvő kövek alatt már számos *Carabidá*-t is fogtunk u. m. *Feronia nigra* F., *Fer. metallica* F., *Fer. aethiops* Panz., *Fer. ovalis* Duft., *Fer. striola* F., *Fer. melanaria* Illig., *Fer. foveolata* Duft., *Fer. Rendschmidtii* Germ. fajokat, a *Carabus*-ok közül a *Carabus cancellatus* F., *Car. granulatus* L., *Car. intricatus* L., *Car. violaceus* L., *Car. glabratus* Payk.-on kívül, melyek itt gyakoriak 7 drb. *Carabus obsoletus* v. *carpathicus*-t is fogtunk. A *Trechus*-ok közül csak a *striolatus* Putz.-ot fogtam; nem messze a paktól kövek alatt találtam néhány darab *Taphria nivalis* Pz.-t is. Feljebb meg feljebb haladva azt látjuk, hogy a vidék ujra kezdi felölteni zord jellegét. A rétek elma-

radtak s helyükbe itt-ott irtványokra akadtunk, melyeken még a keresztülhatolás is nehézzé vált. A *Leptura maculata* Pod. és *Pachyta quadrimaculata* L.-en kívül, melyek a *Spiraea ulmaria* L. virágain meglehetősen gyakoriak voltak, még két darab *Leptura attenuata* L. és egy darab *Lept. aurulenta* F.-t is fogtam. A fák kérge alatt és gombákban következő fajokat találtunk: *Paromalus parallelopipedus* Hrbst., *Cerylon angustatum* Erichs., *Brontes planatus* L., *Patysoma depressum* F., *Silvanus unidentatus* *Ditoma crenata* Hrbst., *Octotemnus mandibularis* Gyll., *Cis nitidus* Hrbst., *Cis hispidus* Payk., *Cis Boleti* F. és *Cis Alni* Gyllh. — Egy hatalmas pilhenő után keletnek indultunk, átléptünk egy több mint 800 m. magas csúcson s ime előttünk feküdt a Tufna völgye. A meredek lejtőn, hol menve, hol csúszva, csakhamar leértünk a völgy közepén lefolyó csermelyhez, melynek hideg vize pompásan oltotta szomjunkat. A csermely mindkét oldalán nem széles, de igen buja növényzetű rét terül el, melynek tarka szőnyegén csak úgy ide-oda röpdöstek a rovarok. A lepkék közül a sok *Argynnis* faj mellett föltűnt még gyakori volta miatt a *Doritis Apollo* L., a *Limenitis*-ek közül különösen gyakori volt a *Lim. Sybilla* L. A lejtők aljában itt-ott hatalmas, mohával, páfrányokkal és bokrok-
kal fődött sziklák láthatók; a páfrányok közül az *Asplenium Trichomanes* L. helyébe már itt majd mindenütt az *Asp. viride* Huds. lép, mellette meglehetősen gyakori még az *Asp. septentrionale* Huds. A rét felé a *Luzula pilosa* Willd., az erdő alsó részében a *Luz. albida* D. C. közönséges. A sziklás helyeken nem ritka a *Tofieldia calyculata* Wahlb. Az *Orchideá*-k közül a *Orch. maculata* L., *Gymnadenia conopsea* R. Br., *Platanthera bifolia* Rich. volt gyűjthető. Szép növény még az itt lelhető *Valeriana tripteris* L. Bogarak közül különösen a vonóhálóval következő fajokat gyűjtöttünk: *Adrastus limbatus* F., *Adr. lateralis* Er., *Limonijs parvulus* Panz., *Athous subfuscus* Müll., *Athous*

haemorrhoidalis F., *Serica brunnea* L., *Nacerdes fulvicollis* Scop., *Ischnomera sanguinicollis* F., *Rhagonicha elongata* Fall., *Dasytes obscurus* Gyllh., *Campylus denticollis* L., *Tomoxia biguttata* Gyllh., *Mordella aculeata* L., *Chrysanthia viridissima* L. és *Chrys. viridis* Schdt., *Lygistopterus sanguineus* F., *Phyllopertha horticola* L., *Melanotus castanipes* *Carymbites cupreus* F. v. *aeruginosus* F., *Hippodamia tredecimpunctata* L. s végre *Clematison Ortochaetes setiger* Germ.-t. Ez alatt a nap mindinkább lefelé szállott s mi kénytelenek voltunk búcsút venni a szép völgytől s azon lejtőtől, melyben meglehetősen magasságban fekszik a nevezetes Tufna barlang. Utunk nemsokára az országút s a Hermánd patak közelébe hozott, melynek mentén haladva nemsokára hazaértünk. Miután testünknek megadtuk a mi az övé, még lehetőség szerint elrendeztük gyűjtött anyagunkat s pihenni feküdtünk, megelégedve a mai nap eredményével s minden jót várva a holnapitól.

Kora reggel új erővel ébredtünk és theareggeli után nekiindultunk második kirándulásunknak. Az ég korántsem mutatott oly mosolygó arcot mint tegnap, s így elhatároztuk, hogy nem is távozzunk messzire. Utunkat a falun átvettük és váratlanul már itt kezdődött a bogarászás, a menyinyiben a falu végén álló hársfán két darab *Poecilonota rutilans* F.-t fogtam. Mindjárt a falun túl balra tértünk el egy gyalogútra, melynek oldalán egy bekerített rét fekszik. Magán az árnyas úton közönséges a *Pinguicula vulgaris* L. s nem ritka a bokrok árnyában a *Cortusa Mathioli* L. A rét a maga tarka szőnyegével oly csábítón integetett, hogy rövid habozás után csakugyan átmásztuk a kerítést s hozzákezdünk a gyűjtéshez. A rét közepén egy vízdús csermely folyik a Hermánd felé, melynek partjain a sok *Petasites* közül erősen kimagaslik a *Glyceria imperialis* Met Koch. Ezeken, mint máshelyütt is, igen nagy számban ülnek az *Oreiná*-k és *Molytes*-ek, a csermely partján lévő növények

közül följegyeztük a *Myosotis palustris* L., *Mentha aquatica* L., *Mentha crispa* L., *Scutellaria galericulata* L. s a *Pedicularis palustris* L. fajokat. Magán a réten *Chrysanthemum*-ok különböző *Umbellifera*-k, *Dianthus*-ok, *Trapogon* s *Leontodon*-okon kívül ott láttuk a *Scabiosa Columbaria* L., *Succisa pratensis* Mönch., *Orchis morio* L., *Orch. sambucina* L., *Epipactis palustris* Crantz. és másokat. A rét szélén, a fenyves határán, mogyoró, galagonya, fűzfa és juharbokrok állanak. Míg így a réten fölfelé haladtunk, észrevet-
tük csermelyünk eredetét; ez tudniillik nem forrás, de már valószínű csermely alakjában nagy erővel ömlik ki az ide lenyúló hegynek egy magas sziklájából, gyönyörű, vagy 12 m. magas vízesést képezve. Közelebb jöven észrevevessük a barlangot is, mely a lezuhanó víz mögött tátong, nem nagy az, de eső idejében 10—12 embernek bízvást nyújt helyet, hogy így a víz által védhessék magukat a víz ellen. Az erdőségeken az ernyővel dolgoztunk s így a következő fajokat gyűjtöttük: *Phyllobius calcaratus* F., *Apoderes Coryli* L., *Balaninus nucum* L., *Sciaphilus muricatus* F., *Ampedus pomorum* Geoff., *Lacon murinus* L., *Apion Fagi* L., *Phyllobius oblongus* L., *Phyllobius incanus* Gyllh., *Magdalinus duplicatus* Germ., *Adelocera fasciata* L., *Otiorhynchus raucus* F., *Otiorh. perdix* Germ., *Otiorh. Kollari* Germ., *Otiorh. fuscipis* Oliv., *Otiorh. bisulcatus* F. v. *longicollis* Gyll., *Ptinus pilosus* Müll., *Ptinus dubius* St. és *Hedobia imperialis* L. A réten a vonóhálóval a következőket ejtettük birtokunkba: *Lepyrus binotatus* F., *Melanotus castanipes* Payk., *Coccinella oblitterata* L., *Halysia oblongoguttata* L., *Leptura pubescens* F., *Chrysomela graminis* L., *Chrys. violacea* L., *Oedemera flavescens* L., *Brachyta clathrata* F., *Agaganthia maculicornis* Gyllh., *Leptura rubra* L., *Telephorus cyanipennis* Ménétr., *Malthinus biguttulus* L., *Cistella murina* v. *Evonymi* F., *Obrium brunneum* F. A rétről visszatértünk gyalogútunkra, ezen továbbhaladva egy mocsaras,

kietlen völgyön át lépdeltünk. Mindkét oldalon a lejtők le voltak tarolva s így csak itt-ott fatönkökön lehetett valamit találni, így pl. egy fatönkön egy *Buprestis rustica* L., egy másikon egy *Melandrya canaliculata* F.-et szedtem; egy bükkfatörzs kérge alatt pedig két darab *Platyrhinus latirostris* F. rejtőzött. A vizenyős helyeken a kövek alatt keresve szintén néhány faj bogarat találtunk, ilyenek: *Dyschirius globosus* Hrbst., *Dys. nitidus* Dej., *Loricera pilicornis* F., *Taphria nivalis* Pantz., *Anchomenus sexpunctatus* F., *Feronia subsinuata* Dej., *Bembidium bilunulatum* Bielz. Az útunk egyszerre erősen kezdett emelkedni s nem-sokára egy erdő szélére értünk, mely arról nevezetes, hogy itt még a tiszafa *Taxus baccata* L. meglehetősen nagy számban fordul elő. Az erdő bejáratánál fekvő kövek alatt néhány közönséges *Harpalus*-on kívül még két darab *Carabus arvensis* F.-et is fogtam. A bokrok között buján tenyésző *Vincetoxicum*-on pedig néhány *Chrysochus preciosus* F.-et gyűjtöttem. Az erdő árnyában málna, szeder és sok áfonya között ütöttük föl sátrunkat és lakmározotunk; de még pihenés közben sem tudtunk igen nyugodni s tovább kerestünk kövek alatt, gombákban, moha és lomb alatt, s így még egynehány *Staphilinidá*-t fogtunk; mint pl. a *Quedius fuliginosus* Grav., *Qu. xanthopus* Frich., *Tachinus collaris* Grav., *Tach. humeralis* Grav., *Oxyporus rufus* L. és egy gombában megszámlálhatlan *Gyrophæna strictula* Erich.-t. Míg itten tartózkodtunk, a felhők mindinkább tornyosultak, szél kerekedett s végre egy hatalmas dörgés megadta a jelt a visszavonulásra. Gyors léptekkel iramodtunk visszafelé és csak ennek köszönhetjük, hogy nem áztunk meg teljesen, mert még néhány lépéssel házunk előtt ért el egy hatalmas zápor. A felhők, mintha csak megakadtak volna e hegyek között, többé el sem hagyták völgyünket teljes 24 óráig s így egy egész nap részben legalább elveszett, részben mondom, mert akkor sem maradtunk tétlenül, hanem míg Junker

barátom az érdekesebb növényeket préselte, én gyűjtött rovarainkat nemcsak rangiroztam, hanem azoknak egy részét teljesen föl is dolgoztam; előre félttem már attól, hogy néha- néha itt tartózkodásunk alatt ránk mordul Jupiter Pluvius s hogy ilyenkor legyen mivel foglalkoznunk, magunkkal hoztunk volt nemcsak gombostűt, ragasztócédulát és enyvét, hanem még a rovarok elhelyezésére szolgáló szekrénykét is.

Az egy napi eső után az egész természet mintegy felüdült. A felkelő nap nemsokára az utolsó ködfoszlányokat is szétkergette s mi útnak indultunk. Ez alkalommal a Flochova (1321 m.) és a Veterna (1145 m.) hegycsoportok közötti Szvresnik gerincz képezte excursiónk célpontját. Ezen kirándulásnál, részben mint vezetőt, de még inkább az élelmiszerek, a növényprés és a rovarrosta fölhozása céljából, fölfogadtunk egy felső-hermándi suhanczot, ki nekünk ez alkalommal valóban jó szolgálatokat is tett. Így könnyedén öltözve, semmiféle czók-mókkal sem terhelve, valóban erősen hozzáláttunk a gyűjtéshez. Bogarat annyit gyűjtöttünk és egyes nevezetesebb fajokat oly sok különböző helyen, hogy, az ismétléseket és a hosszadalmasságot kikerülendő, azokat inkább egyszerre sorolom fel ez excursio leírása után, mit annál könnyebben tehetek, minthogy az ott gyűjtöttek még most is külön szekrénybe összerendezve állanak többi gyűjteményeim között.

Közvetlenül az erdővéd lakása mellett egy patakocska rohan lefelé dél-kelet-éjszaki irányban a Hermándba. A patak kicsi ugyan, de esése oly nagy, hogy facsatornájában egész szálfákat szállít le a hegyről. Ilyen faleeresztő csatornák (Riesen) különben, ha nincs is víz bennök, itt a lejtőkön a fa leszállítása céljából mindenütt alkalmazásban vannak. A levágott fákat megszabadítják gallyaiktól, befektetik egy ilyen csatornába s az villámsebességgel lent terem a völgyben. A milyen kicsi ez a Cserni patak, száraz, nyári időben, oly hatalmas lehet az tavasszal, mikor az olvadazó nagy

hótömegek túltöltik medrét; ilyenkor egész sziklákat hőmpölyget le egész az országútig, mint azt az itt szétszórtan fekvő sziklatömbök bizonyítják. A völgy első része nagyon nedves és szűk, de nemsokára kitágul, s ott egy igen szép árnyas rétecske terül el, kitűnő megszállóhely azok számára, kik Felső-Hermándra kirándulva, a szabadban akarják tölteni a napot; mi azonban e szép helyen meg nem állhattunk, mert nagy út várt még ránk. Ezen rétecske mögött, folyton erdő aljában, fölfelé emelkedik az út, s egyszerre úgy tűnik föl előttünk, mintha azt egy szikla tökéletesen elzárná. A völgy annyira megszűkül, hogy azt a patak maga egészen elfoglalja s mi csak keresztülfektetett fatöncökön lépdelhettünk tovább. A mint a sziklához közeledünk, valóban szép látvány tárul szemünk elé; a szikla, mintegy meghasadva, utat enged a pataknek s így nekünk is. Lábunk alatt zuhog a víz, kétoldalt pedig két magas meredek sziklafal tökéletesen elzárja a kilátást. E helyecske annyira megtetszett, hogy itt, minthogy a sziklák aljában egyes mohos-gyöpes szikladarabok amugy is jó ülőhelyekül kínálkoztak, megtartottuk első pihenőnket. A különböző páfrányok közül a *Spiraea Aruncus* L. és *Sp. Ulmaria* L., *Senecio nemorensis* L., *Rubus Idaeus* L., *Rub. tomentosus* Willd. és a *Daphne mezereum* L. virága és gyümölcsei integettek felénk. Végre elindultunk innen is s most már hozzáláttunk a gyűjtéshez. A sziklakapuból kilépve, egyszerre tágas utat láttunk magunk előtt, melynek két oldalán a lejtők letarolva s legfeljebb cserjékkel födöttek. A *Spiraea*-k itt dominálnak s akkor virágoztak legjobban s így róluk csakugyan jó sok rojart szedtünk össze, nem mulasztva el e közben jó sok epret is szedni, mivel ez itt nagyon közönséges. A növények közül nekem az itt gyakori *Arctostaphylos Uva Ursi* Spreng. tűnt fel legjobban. Nemsokára elhagytuk ez utunkat s egy réten keresztül tartottunk a Flochova egy erdős előhegye felé. A rét annyira össze-vissza volt turkálva, hogy ott kaszálni

sem lehetett, s ennek oka az, hogy a yaddisznók ezen vidéken túlságosan elszaporodtak. Utunkban még többször is volt alkalmunk az általuk elkövetett pusztításokról meggyőződünk. A mi a vadat illeti Felső-Hermánd vidéke általában gazdagnak mondható. A nem éppen ritka medvén kívül ezen vidéken a legnevezetesebb ragadozó a hiúz, melyből majdnem minden esztendőben lőnek egy-egy darabot. Az őzallomány mindig erős s a madarak közül a császármadár és a süketfajd úgyszólván csak innen kerülnek Besztercebányára. A réten előforduló növények közül a szárazabb helyeken sok *Gentiana cruciata* L.-t szedtem, az erdő szélén a *Gentiana Pneumonanthe* L. és a *Gen. asclepiadea* L. is előfordult. Az erdőbe érve egy rendkívül árnyas úton vagy egy $\frac{1}{2}$ óráig haladtunk szóltanul, oly komor benyomást tett reánk az erdő látszólagos elhagyottsága. Növények közül a *Phyteuma spicatum* L. és a *Valeriana tripteris* L.-t szedtük itt. Kövek alatt néhány *Carabidá*-t s gombákban egy pár *Staphylinidá*-t s néhány más gombalakót gyűjtöttünk. Az erdőből kiérve egy hatalmasan emelkedő réten át haladtunk fölfelé. Sok bogár mellett itt sok növényt is gyűjtöttünk; ilyenek: *Poa alpina* L., *Eriophorum augustifolium* Roth., *Orchis morio* L., *Orch. maculata* L., *Orch. globosa* L., *Orch. militaris* L., *Orch. mascula* L., *Neottia Nidus avis* Rich., *Betonica officinalis* L., *Orobanche coerulea* Will., *Globularia cordifolia* L., *Erythrea centaurium* L., *Asperula gallioides* M. B., *Centaurea montana* L., *Cent. phrygia* L., *Hieracium villosum* L., *Campanula bononiensis* L., *Dianthus deltoides* L., *Aconitum anthora* L., *Polygala major* L., *Geum rivale* L., *Potentilla tormentilla* Scop., *Rosa tomentosa* Sm., *Rosa rubiginosa* L., *Trifolium montanum* L., *Latyrus platyphyllus* Retz. A rét végében egy veresfenyű és lombos fákból álló erdőbe értünk; kalauzunk, ki e vidéken ismerős, egy szép árnyas helyen fekvő forráshoz vezetett minket, melyet főpihenő helynek szemelt volt ki. Itt

költöttük el ebédünket s átnéztük eddigi gyűjtésünk eredményét, mihez elég időnk is volt, mert a pihenő 1½ óráig tartott. Innén folytonosan az erdőn át, minden út nélkül, kapaszkodtunk a Szvresnik gerincze felé. Közvetlenül a gerincz alatt még egy igen szép hegyi rét terül el, melyen még egyszer megpihentünk. A rét oly képet nyújtott, a melyet még eddig nem láttam soha. A fű közül valóságos erdőként emelkedett ki roppant mennyiségben az éppen legszebb virágzásban lévő *Veratrum Lobelianum Bernh.* és a szép ibolyaszínű virággal díszlő *Mulgedium alpinum Cass.* Míg itt egy helyen rovarrosta segítségével a lomb és a moha közül rovarokat szedtem, tekintetem egy szemközt lévő szikla aljára esett, hol egy igen feltűnő habitussal bíró növényt pillantottam meg. Odamentem s nagy volt az örömöm, mikor egy oly növényt találtam benne, melyet még nem ismertem, nem is láttam; nem volt ez más mint a gyönyörű *Streptopus amplexifolius D. C.* E rétről még egy kis kapaszkodón haladtunk fölfelé s ott voltunk a Szvresnik gerinczén. A hegy keleti lejtői még Zólyom megyéhez tartoznak, míg a nyugatiak már Körmöczbánya tulajdonát képezik. A gerinczen egy szabad tért fölkeresve sokáig gyönyörködtünk a szép panorámában, mely szemünk elé tárult; a nagy Fátra átellenes csúcsai és az Alacsony Táttra egészen a Krizsna havasig (1575 m.) feküdtek előttünk. De bármily szép is volt e kép, csakhamar válnunk kellett tőle, mert hisz még gyűjteni akartunk. Vagy egy fél óráig haladtunk az árnyas gerinczen, csupa fenyvek és bükkök közt, melyek alatt ezrével nőtt a *Majanthemum bifolium Schmidt.*, míg végre egy tisztáshoz értünk, melytől lefelé egy hatalmas irtványon keresztül a völgybe siettünk. Különös, bizar alkotás ez irtvány legfelsőbb részében két egészen elszigetelten álló, jó magasra kiemelkedő sziklatömb, melyeknek anyaga egy sajátos Trachyt-mészconglomerat. Az irtványon lefelé igen lassan haladtunk. Sohasem voltam még helyen, a hol

annyi sok és oly szép *Carabidá*-t lehetett volna kövek és tönkök alatt fogni, mint itt; ezenkívül a rothadozó fatönkők s a köztük virágzó cserjék és füvek is igen jó bogárlellyhelyeket szolgáltattak s azért mondhatjuk, hogy ez képezte utolsó kirándulásunk fénypontját. A völgybe érve, minthogy a nap már nagyon lefelé sietett, eltettük a gyűjtéshez használt segédeszközöket s azokat a növénypréssel együtt vezetők háttára fölpakkolva, gyors léptekkel haladtunk hazafelé. Ott-hon meglepetésünkre igen víg társaságot találtunk; az erdővéd komái voltak látogatóban s így nolens-volens, mert bizony jobban esett volna a rögtöni pihenés a legjobb lakománál is, kénytelenek voltunk még fönmaradni vagy 11-ig, de akkor rögtön lefeküdtünk s kivirradtig pompásan aludtunk.

Azon bogarak jegyzéke, melyeket a Szvrcsnikra tett kirándulás alkalmával gyűjtöttünk.

<i>Cicindela campestris</i> L.	<i>Calathus fuscus</i> F.
<i>Cic. hybrida</i> L.	<i>Cal. melanocephalus</i> L.
<i>Cic. sylvicola</i> Dej.	<i>Taphria nivalis</i> Panz.
<i>Notiophilus v. semipunctatus</i> F.	<i>Platynus punctatus</i> F.
<i>Cychrus rostratus</i> L.	<i>Plat. angusticollis</i> F.
<i>Cych. attenuatus</i> F.	<i>Plat. moestus</i> Duft.
<i>Carabus coriaceus</i> L.	<i>Olisthopus rotundatus</i> Payk.
<i>Car. intricatus</i> L.	<i>Feronia fossulata</i> Schvenh.
<i>Car. auronitens</i> F.	<i>Fer. metallica</i> F.
<i>C. auron. v. Escheri</i> Palld.	<i>Fer. aethiops</i> Panz.
<i>C. auron. v. nigripes</i> Heyd.	<i>Fer. ovalis</i> Duft.
<i>Car. cancellatus</i> F.	<i>Fer. striola</i> F.
<i>Car. granulatus</i> L.	<i>Fer. nigrita</i> F.
<i>Car. Scheidleri</i> F.	<i>Fer. melanaria</i> Illig.
<i>v. Preyssleri</i> Duft.	<i>Fer. nigra</i> Schall.
<i>v. Zawadskii</i> Friv.	<i>Fer. foveolata</i> Duft.
<i>v. purpuratus</i> St.	<i>Fer. subsinuata</i> Dej.
<i>v. virens</i> Sturm.	<i>Fer. pauciseta</i> Toms.
<i>v. aeneipennis</i> Sturm.	<i>Fer. Rendschmidtii</i> Germ.
<i>Car. glabratus</i> Payk.	<i>Amara similata</i> Gyllb.
<i>Car. obsoletus v. Carpathicus</i> Palld.	<i>Am. trivialis</i> Gyllb.
<i>v. aureocupreus</i> Weise.	<i>Am. aulica</i> Panz.
<i>Car. hortensis</i> L.	<i>Harpalus pubescens</i> Müll.
<i>Lebia errux minor</i> L.	<i>Harp. azureus</i> F.
<i>Chlaenius vestitus</i> Payk.	<i>Harp. distinguendus</i> Duft.

- Trechus striatulus* Putz.
Bembidium ruficorne St.
Megasternum obscurum Marsch.
Homalota elongatula Gr.
Hom. monticola Thoms.
Gyrophæna pulchella Heer.
Gyroph. nana Payk.
Tachinus pallipes Grav.
Tochin. humeralis Grav.
Bolitobius pygmaeus F.
Quedius fuliginosus Grav.
Qued. xanthopus Er.
Staphylinus fossor Scop.
Staphylinus macrocephalus Grav.
Oxyporus maxillosus F.
Bolitobius pygmaeus F.
Anthophagus Austriacus Er.
Anthoph. alpinus Payk.
Anthoph. bicornis Block.
Anthobium ophthalmicum Payk.
Anth. signatum Maerk.
Haploderus caelatus Grav.
Protinus brachypterus F.
Megarthus affinis Miller.
Megarth. hemipterus Illig.
Chennium bituberculatum Ltr.
Pselaphus Heissei Hrbst.
Bryaxis fossulata Reichb.
Claviger testaceus Preissl.
Phosphuga atrata L.
Liodes castaneus Hrbst.
Scaphisoma agaricinum Ol.
Cychramus luteus F.
Cercus pedicularius L.
Rhizophagus ferrugineus Payk.
Rhiz. nitidulus F.
Cyphon coarctatus Payk.
Epurea deleta Er.
Ep. florea Er.
Ep. aestiva L.
Corylon histeroideus L.
Cer. ferrugineum Steph.
Synchitodes crenatus Hrbst.
Ulejota planatus L.
Silvanus unidentatus F.
Olibrus affinis Sturm.
Corticaria pubescens Gyllh.
Lathridius transversus Ol.
Tritoma quadripustulata L.
Litargus bifasciatus F.
Byrrhus ornatus Panz.
Cytilus varius F.
Doreus parallelopipedus L.
Sinodendron cylindricum L.
Platycerus caraboides L.
Ceruchus tenebrioides F.
Sisyphus Schaefferi L.
Gymnopleurus Mopsus Pall.
Aphodius depressus Kug.
Odontaens mobilicornis F.
Geotrypes sylvaticus Panz.
Serica brunnea L.
Melolontha pectoralis Germ.
Phyllopertha horticola L.
Cetonia hirtella L.
Gnorimus nobilis L.
Gnor. variebalis L.
Cetonia floricola Hrbst.
C. floricola v. aenea Gyllh.
Cet. aurata L.
Trichius fasciatus L.
Trich. abdominalis Mén.
Poecilontha rutilans F.
Eurythrea Austriaca L.
Buprestis rustica L.
Dicerea Berolinensis Hrbst.
Anthaxia quadripunctata L.
Coraebus Rubi L.
Agrilus olivicolor Kiesw.
Agr. angustulus Ill.
Paromalus parallelopipedus Hrbst.
Platysoma compressum Hrbst.
Adelocera fasciata L.
Denticollis rubens Piller.
Adrastus lateralis Er.
Dolopius marginatus L.
Lymonius parvulus Panz.
Lym. cylindricus Payk.
Athous subfuscus Müll.
Ath. niger v. scrutator Hrbst.
Ath. niger v. alpinus Redt.
Corymbites tessellatus L.
Corym. cupreus v. aeruginosus F.
Corym. virens v. signatus Panz.
Corym. pectinicornis L.
Synaptus filiformis F.

Dascillus cervinus L.
Helodes flavicollis Kiesw.
Cyphon coarctatus Payk.
Scirtes hemisphaericus L.
Diptyoptera sanguinea L.
Podabrus alpinus Payk.
Telephorus tristis F.
Teleph. cyanipennis Redt.
Pygidia denticollis Schum.
Ragonycha usta Gem.
Rag. elongata Fall.
Rag. testacea L.
Rag. pallipes F.
Malthinus biguttulus Payk.
Dasytes alpigradus Kiesw.
Byturus Rosae Scop.
Byt. Sambuci Scop.
Tillus elongatus L.
Opilo domesticus Sturm.
Trichodes apiarius L.
Hedobia imperialis L.
Ptinus dubius Sturm.
Anobium pertinax L.
Gastrallus laevigatus Oliv.
Cis Boleti Scop.
Cis nitidus Hrbst.
Cis hispidus Payk.
Cis Alni Gyllh.
Ocotemnus glabriculus Gyllh.
Diaperis Boleti L.
Uloma culinaris L.
Stenomax lanipes L.
Nalassus quisquilius F.
Cistela serrata Chevrol.
Cist. murina L.
Cist. murina v. Evonymi F.
Cteniopus sulphureus F.
Podonta nigrita F.
Lagria hirta L.
Tomoxia biguttata Gyllh.
Mordella aculeata L.
Anaspis rufilabris Gyllh.
Ditylus laevis F.
Nacerdes ustulata F.
Nac. fulvicollis Scop.
Ischnomera sanguinicollis F.
Oedemera femorata Scop.
Oedemera virescens L.

Chrysanthia viridissima L.
Otiorehynchus Kollari Germ.
Otior. graniventris Müll.
Otior. irritans Germ.
Otior. laevigatus F.
Otior. corvus Schoenh.
Otior. fuscipes Oliv.
Otior. perdix Germ.
Phyllobius psittacinus Germ.
Phyll. pineti Redt.
Phyll. calcaratus F.
Phyll. Pyri L.
Phyll. incanus Gyll.
Polydrosus mollis Germ.
Liophloeus gibbus B. S.
Lepyrus binotatus F.
Hylobius fatuus Rossi.
Balaninus nucum L.
Bal. Brassicae F.
Orchestes Fagi L.
Orch. scutellaris F.
Liparus glabrirostris Küst.
Rhinoneus pericarpus F.
Sciaphilus muricatus F.
Magdalinus duplicatus Germ.
Sitones lineatus L.
Cionus hortulanus Marsch.
Anthonomus Rubi Hrbst.
Ortochaetes setiger Germ.
Apoderus Coryli L.
Dyodirhyechus Austriacus Ol.
Trypodendron domesticum L.
Cerambyx Scopoli Füssl.
Callidium violaceum L.
Tetropium luridum L.
Rhagium sycophanta F.
Rhagium mordax F.
Leptura maculata Pod.
Leptura scutellata F.
Leptura sanguinoleuta L.
Leptura dubia Scap.
Leptura cerambyciformis Schr.
Leptura livida F.
Leptura attenuata L.
Lept. pubescens F.
Lept. bifasciata Müll.
Lept. melanura L.
Lept. septempunctata F.

- Leptura rubra L.
 Pachyta quadrimaculata L.
 Brachyta clathrata F.
 Gaurotes virginea L.
 Gaur. collaris L.
 Liopus nebolosus L.
 Monochamus sutor L.
 Monoch. sartor F.
 Rhopalopus hungaricus Herbst.
 Toxotus meridianus L.
 Tetropium fuscum F.
 Agapanthia maculicornis Gyllh.
 Clytus arietis L.
 Obrium brunneum F.
 Chrysomela rufa Duft.
 Chrys. coerulans Scrib.
 Chrys. varians. F.
 Chrys. graminis L.
 Oreiaa intricata Germ.
 Or. intric. v. alpestris Schum.
 Or. senecionis Schum.
 Timarcha metallica F.
 Cryptocephalus sericeus L.
 Crypt. Hypochaeridis L.
 Crypt. Schaefferi Schrank.
 Crypt. ochrostoma Harold.
 Crypt. bipunctatus L.
 Crypt. bipunct. v. limbatus Laich.
 Crypt. ocellatus Drap.
 Crypt. octopunctatus Scop.
 Crypt. violaceus Laich.
 Crypt. apicalis Gebel.
 Cryptocephalus geminus Gyllh.
 Melasoma aenea L.
 Melas. cuprea F.
 Melas. 20 punctata F.
 Phytodecta pallida L.
 Phytod. Linneana Schrank.
 Gynandrophthama affinis Illig.
 Gyn. flavicolis Charp.
 Luperus flavipes L.
 Lup. rufipes Scop.
 Lup. pinicola Duft.
 Orsodaena Cerasi Lacord.
 Clythra cyanicornis Germ.
 Adimonia Capreae L.
 Phaedon carniolicus Germ.
 Haltica ferruginea Scop.
 Halt. Helxines L.
 Lamprosoma concolor Sturm.
 Phratora Vitellinae L.
 Cassida equestris F.
 Engis notata Gmel.
 Endomychus coccineus L.
 Halyzia tigrina L.
 Halyzia ocellata L.
 Hal. 14 guttata L.
 Hal. conglobata L.
 Hal. oblongoguttata L.
 Coccinella oblitterata L.
 Cocc. bipunctata L.
 Hippodamia 13 punctata L.
 Scymnus rubromaculatus. Goeze.

Bogarászás közben néhány hemipterát és gastropodát is szedtem melyeknek itt következnek a jegyzéke:

- Carpocoris baccarum L.
 Carp. Verbasci De Geer.
 Carp. nigricornis F.
 Palomea diosimilis Fieb.
 Tropocoris rufipes L.
 Syromastes marginatus L.
 Pachymerus Pini L.
 Aradus depressus F.
 Phytocoris Ulmi L.
 Poecyloseytus unifasciatus F.
 Anthocoris nemorum L.
 Capsus lanarius L.
 Harpactor eruentus Scop.
 Calocoris sexguttatus F.
 Calocoris bifasciatus Hahn.
 Lygaeus equestris L.
 Aelia acuminata L.
 Strachia festiva L.
 Strachia oleracea L.
 Gonocerus venator F.
 Pachymerus vulgaris Schill.
 Pyrrhocoris apterus L.
 Lygus pratensis F.

Gastropoda:

Clausilia biplicata Mtg.
Cl. dubia v. *Carpathica*. Branesik.
Cl. laminata Mtg.
Cl. ventricosa Drp.
Cl. orthostoma Mke.
Cl. Paraisyi Zgl.
Pupa dolium Drp.
Pupa doliolum Brug.

Patula rupestris Drp.
Patula solaria Mke.
Buliminus montanus Drp.
Helix arbustorum L.
Hel. fruticum Müll.
Hel. incarnata Müll.
Hel. Rossmasleri Pfr.
Hel. vicina Ross.
Helix Austriaea Mühlf.

Következő nap, azaz július 7-én, rokonaink jöttek ki látogatóba, s míg az általunk külön bepakkolt, természetrajzi tárgyaiton kívüli holmink elcsomagolásával az asszonyok foglalkoztak, addig künt orvos barátunk vezetése alatt pompás lakoma készült s így mulatságos de kissé fárasztó excursiónk kitűnő véget nyert.

II. Toldalék

Trencsén vármegye téhelyröpiinek felsorolásához.

Összeállítva Dr. BRANCSIK KÁROLY által.

II. NACHTRAG

zur

Aufzählung der Coleopteren des Trencsiner Komitates.

Egyletünknek 1882. évi évkönyvében jelent meg az első toldalek Trencsén vármegye téhelyröpiéhez. Azóta áránylag kevés új lelet sorolható ugyan fel, de van azok között több érdekes adat. Ujabb időben, nevezetesen Petrogalli Arthúr tanár úr vezetése alatt, a gymnasiumi ifjuság nagyobb hévvel fogott a bogarak gyűjtéséhez s remélhető, hogy a tanár úr buzgóságának ily módon még számos adatot fogunk köszönhetni.

Im Jahrgange 1882 unserer Vereinsschriften erschien der erste Nachtrag zur Coleopteren-Fauna des Trencsiner Comitates. Obwohl seitdem verhältnissmässig wenig neue Funde zu verzeichnen sind, so scheinen mir doch einige Daten von Interesse zu sein. Nenestens, besonders unter der Leitung des Herrn Professor Arthur Petrogalli, hat die Gymnasialjugend emsig zu sammeln begonnen und es ist zu hoffen, das wir dem Eifer des genannten Professors noch manche Daten zu danken haben werden.

COLEOPTERA.

Carabidae.

Carabus scabriusculus Ol. Az utóbbi években gyakran találtatott Trencsén körül.

Lëistus rufomarginatus Dft. Kubrán (Petrogalli tanár).

Aptinus mutilatus F. 1 péld. Trencsén-tepliczi Klepács hegyen (1883) és 1 péld. Manin hegyen. (1887. Br.)

Metabletus pallipes Dej. A Trencsén váron gyakori. (Br.)

Lebia humeralis Dej. 1 péld. Zay-Ugróczon (Greiben).

Oodes helopioides F. Tencsén körül Szokoliczán (Greiben).

Sphodrus leucophthalmus L. Tencsénben pincékben gyakori valamint *Sh. inaequalis* Panz.

Tenolophus teutonus Schrk. Vágpartján 1 péld. (Novotny).

Bembidium gilvipes St. Tencsén, Vágpartján (1887. Br.).

Bemb. conforme Dej. Vrátnavölgyi patak partján (1887. Br.).

Tachypus pallipes Duft. Tencsén körül is gyakori.

Dytiscidae.

Brychius elevatus Panz. Tencsén, a park melletti patakban (1884 Br.).

Hyphydrus ferrugineus L. Tencsén, fekete híd nál és szigeti állóvízben gyakori.

Colymbetes exoletus Forst. Tencsén, szigeti állóvízben (Br.).

Ilybius fenestratus F. Tencsén, szigeti állóvízben (Br.).

I. subaeneus Er. Tencsén, szigeti állóvízben (Br.).

Agabus maculatus L. és v. *inaequalis* Panz. Rajecz-Tepliczen posványos vízben (Br.).

Hydaticus transversalis Pont. Tencsén, szigeti állóvízben.

Staphylinidae.

Bolitobius bicolor Gr. Vrátnavölgyben fagombán 3 péld. (1887. Br.).

Ocypus cyaneus Payk. Tencsényi hegyen (1883. Br.).

Lucanidae.

Aesalus scarabaeoides Panz. Tencsén körül a zlatóczy hegyen (Greiben és Novotny).

Scarabaeidae.

Hoplia praticola Duft. Tencsén (Novotny), Z.-Ugrócz (Greiben).

Melolontha pectoralis Gerin. Tencsén, városi erdőben.

Anisoplia austriaca Hrbst. Zay-Ugróczon gyakori (Greiben).

Cetonia floricola Hrbst. A vármegye déli részében eléggé gyakori.

C. aurata v. *Valesiaca* Heer. Tencsén körül 1 péld. (Br.).

Buprestidae.

Chalcophora Mariana L. Tencsén körül többször gyűjtetett.

Buprestis rustica L. Lietaván (1886. Br.).

B. octoguttata L. Baán vidékén Timorházán 1 péld. (Greiben).

Melanophila tarda F. Tencsén (Petrogalli tanár), Timorháza (Greiben).

Eucnemidae.

Drapetes equestris Fb. Zay-Ugrócz 1 péld. (Greiben).

Melasis buprestoides L. Isztebniken (1886. Br.), Zlatóczon (Greiben).

Elateridae.

Athous rhombeus Ol. Manin hegyen 1 péld. (1887. Br.).

Corymbites insitivus Germ. Zlatóczon 1 péld. (Petrogalli tanár).

C. bipustulatus L. Apátfalun (Greiben).

Ptinidae.

Ptinus variegatus Rossi. Tencsényi Brezinában (Greiben).

Tenebrionidae.

Scaphidema bicolor Fb. Manin hegyen (1887. Br.).

Melandryidae.

Orchesia blandula Brancs. Oroszlánkőn, nagyobb mennyiségben pedig Rajecz-Tepliczen hullott lomb alatt. (1886. Br.)

Melandria flavicornis Duft. Tren-
csén körül Szoblahó felé 2 péld.
(Greben).

Meloidae.

Meloë limbatus Fb. Tencséntől
dél felé; ritka.

M. autumnalis Ol. Tencsén körül.

Curculiones.

Otiorynchus rugirostris Stierl. Tu-
rói völgyben moh alatt (1887.
Br.).

Molytes coronatus Goeze. Tren-
csén (Novotny), Timorháza
(Greben).

Plinthus caliginosus Fb. Tencsényi
Szokoliczában 2 péld. (Greben).

Adexius scrobipennis Gyll. Rajecz-
Tepliczen hullott lomb alatt
gyakori. (Br.)

Anthribidae.

Tropideres bilineatus Germ. Tren-
csén-Tepliczen (1883. Br.).

Carambycidae.

Callidium macropus Germ. Virá-
gokon és sövényeken Tencsén
és Illava körül.

Criocephalus rusticus L. Tencsén
(Petrogalli tanár), Zay-Ugrócz
(Greben).

Clytus detritus L. Tencsén-Iszleb-
niki állomáson heverő fadara-
bokon gyakori.

Axinopalpus gracilis Kryn. Tren-
csén, Humnában sövényen 1
péld. (1887. Br.).

Hoplosia fennica Payk. Manin he-
gyen 1 péld. (1887. Br.).

Pogonocherus ovatus Goeze. Tren-
csén körül; nem gyakori (Br.).
Strangalia aurulenta Fb. Beczkón
(Novotny), Isztebniken (Petro-
galli tanár).

St. attenuata L. Z.-Ugrócz (Greben).

Chrysomelidae.

Donacia sericea L. Tencsén, a
malomnál.

D. Sparganii Ahr. Nedves réte-
ken nem gyakori.

Clythra xanthaspis Grm. Bokrokon
és növényeken gyakori.

C. salicina Scop. Bokrokon és nö-
vényeken gyakori.

Lina vigintipunctata S. Tencsényi
parkban (Novotny).

L. cupraea Fb. Zlatóczon, Zay-
Ugróczon (Greben).

Prasocuris Phellandrii L. Tren-
csén, szigeti állóvíz növény-
zetén 2 péld. (1887. Br.)

Haltica Atropae Fondr. Manin
hegyen Atropa Belladonnán
(1887. Br.).

Longitarsus femoralis Mars. Zsolna
vidékén. (Br.)

Coccinellidae.

Scymnus interruptus Goeze. Tren-
csén körül.

S. Apetzii Muls. Tencsén körül.

Corylophidae.

Sacium pusillum Gyll. Tencsén
(Br.)

Zoologisch-botanische Wanderungen.

Von Dr. KARL BRANCSIK.

VIII. Am Löwenstein.

Am rechten Waagufer oberhalb Pruszkau erhebt sich ein steiler Felsenkamm aus Klippenkalk. Der Tourist sieht ihn sowohl von Nord als auch von Süd kommend von Weitem und betrachtet das schöne Bild, das dieser Berg besonders bei günstiger Beleuchtung bietet, mit gefesseltem Interesse. Das Besteigen dieses 926 m. hohen Gipfels ist beiweitem nicht so schwierig, als es den Anschein hat und jährlich sind Bergtouren nach diesem lohnenden Punkte zu verzeichnen.

Am 14. August 1886 fuhr ich von Trenesin mit dem 4 Uhr Frühzuge ab und war somit um 5 Uhr in Jllava. Es war wohl kalt, aber ein rasches Durchschreiten der Weidenauen, die sich am linken Ufer um Jllava ausdehnen, brachte bald Wärme in die starren Glieder, und nach einstündigem Marsche war Pruszkau erreicht.

Gleich hinter dem ansehnlichen Marktflecken erheben sich mässige Vorberge, aus deren Grunde einzelne Felsen hervorbrechen. Der Weg führt am rechten Ufer des Bächleins über lehmige Lehnen, deren ohnehin kümmerliche Vegetation zum grössten Theil noch abgeweidet ist. Zudem ist der Boden durch zahlreiche tiefe Wasserrisse durchfurcht, was durchaus keinen angenehmen Gesamteindruck macht.

Im Schutze des niederen Wachholder-Buschwerkes begegnen wir *Carlina acaulis*, *Cichorium Intybus*, *Trifolium repens*, *Lotus corniculatus*, *Pimpinella Saxifraga*, *Eryngium campestre*, *Achillea Millefolium*, *Agrimonia Eupatorium*, *Euphorbia Cyparissias*, *Inula britannica*, *Thymus Serpyllum*, *Plantago major*, *Carduus crispus*, *Galium verum*, *Centaurea Jacea*, *Genista tinctoria*, *Asperula cynanchicum*, *Ononis spinosa*.

Weiter oben haben schon einige Erlen- und Birkenbüsche Posto gefasst und ein frischer junger Kieferbestand giebt der Landschaft ein trostreicherer Aussehen. Im Schatten dieses Gehölzes

gesellt sich zu den vorerwähnten Pflanzen noch *Scabiosa ochroleuca*, *Coronilla varia*, *Rosa rubiginosa*, *Helianthemum vulgare* und *Crataegus*-Gesträuch.

Nun geht es eine Strecke abwechselnd zwischen Feldern und grösseren Kiefergruppen, und auf den Rücken des Berges gelangend säumt eine aus Pappeln und Holzbirnen zusammengesetzte Allee die holperige Strasse ein.

Im feuchteren Strassengraben und an dessen Rändern wuchern *Geranium pratense*, *Betonica officinalis*, *Origanum vulgare*, *Hypericum perforatum*, *Inula britannica*, *Agrimonia*, *Eupatorium*, *Gallium verum*, *Salvia verticillata*, *Lappa tomentosa*, *Centaurea Scabiosa*, *Senecio vernalis*, *Cirsium acaule*, *Teucrium Chamaedrys*, *Helianthemum vulgare*, *Melilotus officinalis* und *albus*, *Echium vulgare*, *Stachys sylvatica*, *Prunella laciniata*, *Artemisia camphorata* bunt durcheinander.

Linkerseits vom Wege auf steiler Lehne fristet ein stark gelichteter Bestand meist gipelfauler Eichen im Kampfe ums Dasein eine kümmerliche Existenz.

Auf den Feldern, die sich entlang der Allee dahinziehen, gewahrt man *Centaurea Cyanus*, *Convolvulus arvensis*, *Veronica agrestis*, *Sherardia arvensis*, *Erodium cicutarium*, *Valerianella olitoria*, *Capsella bursa pastoris*, *Camelina sativa*, *Trifolium arvense* und *agrarium*.

An einem von Obstbäumen umgebenen Gehöfte vorbei, gelangt man in einen dicht geschlossenen Buchenwald, der sich weit über die steile Lehne des Löwenstein-Podhragyer Thales hinabzieht. Beim Umwenden einiger, am Waldeingange liegender Steine fand ich einige Stücke der *Helix obvoluta* und *Clausilia laminata*.

Nun noch etwa 10 Minuten tüchtigen Einherschreitens und man steht am Beginne des 700 m. hoch gelegenen Dorfes Löwenstein-Podhragy.

Aus einem stachligen Gewirre von robusten Rubusarten, durcheinander geschlungener *Clematis Vitalba*, ragen gar stattliche Eschen empor; ihre Stämme wären aber wenig geeignet zum Schafte des ritterlichen Speeres, davon hier vor grauen Zeiten so mancher gebrochen worden war, denn sie sind knorrig, ästig und meist ausgehöhlt. Neben der Esche zeigt sich noch die Linde innerhalb des Dorfes zahlreich vertreten. Das Dorf selbst ist zerstreut gelagert, zwischen seinen bescheidenen Hütten mit ausgebreiteten Gärten, Wiesen und Feldern.

Ober dem Dorfe wird der Berg steiler und nimmt ein röthliches Aussehen an. Aus dieser etwa 40 m. hohen steilen Lehne

erhebt sich in der ganzen Länge des von Süd-West nach Nord-Ost ziehenden Berges, plötzlich massiges Kalkgestein (Klippenkalk), zu bald grösserer bald geringerer Höhe. Der südlichste Theil des

Ruine Löwenstein von Nord-West.

scharfen Felsenkammes wird von den Trümmern der Ruine Löwenstein gekrönt, deren höchster Thurm noch jetzt keck über das Waagthal dahinsieht. Von der Ruine, die 805 m. hoch liegt, gegen Nord-Ost senkt sich der Kamm auf 737 m. herab, hier einen gün-

stigen Punkt zum Uebersetzen der Strasse gewährend. Schroff erhebt sich nun der Felsenkamm zu 897 m. emporsteigend um an seinem nördlichsten Punkte bei 817 m. Höhe fast plötzlich in das tief unten liegende Thal gegen Vöröskő (Rothenstein 361 m.) abzustürzen. Dieser Kamm ist übrigens nicht der höchste Punkt des Berges, denn westlich dahinter gelegen erhebt sich ein damit verbundener Kegel Chmelova (Hopfenberg), der die Höhe von 926 m. erreicht.

Zwischen dem Längskamme und der Chmelova breitet sich ein grasreicher Weideplatz aus und es bietet sich von hier eine schöne Ansicht auf die Ruine Löwenstein dar.

Nach diesem allgemeinen Ueberblick des Terrains kehren wir wieder ins Dorf zurück, um da in dem sehr bescheidenen Wirthshause die nöthigen Vorkehrungen fürs Uebernachten zu treffen und dann nach einer Magenstärkung das Operationsfeld näher in Augenschein zu nehmen.

Gleich unweit des Wirthshauses führt der nothdürftig erhaltene Weg die steile Lehne empor und fast parallel damit sieht man den noch deutlich erkennbaren alten Weg ziehen. Zu beiden Seiten des Weges lagern grosse und kleine Felsentrümmer im spärlichen Rasen eingesenkt. Unter dem Moosüberzuge der grösseren Felsen gewahrt man bald eine niedliche Schnecke *Balea fragilis*, die ausser am Trencsiner Schlossfelsen im Comitate weiter noch nicht gefunden wurde. Diese Schnecke scheint sich nur auf der Westseite des Kammes aufzuhalten, denn jenseits dessen habe ich sie vergebens gesucht.

Aus dem abgeweideten Rasen und dem stellenweisen Gerölle dieser Lehne erhebt sich hie und da *Galeopsis Ladanum*, *Viola tricolor*; *Verbascum Thapsus*, *Erysimum odoratum*, *Cirsium eriophorum*.

Viel Interessanteres jedoch birgt der Boden an dieser Stelle. Den Mittheilungen des Herrn Nikolaus v. Kubinyi gemäss wurden hier Funde konstatirt, die den Löwenstein als eine der Culturstätten des frühen Alterthums erscheinen lassen. Der Fund des genannten Herren hat sich nicht nur auf massenhaft vorgefundene Bruchstücke von Thonwaren beschränkt, sondern wurden auch mehrfache Bronzegegenstände zu Tage gefördert und es lässt sich voraussetzen, dass bei systematischer Forschung daselbst noch überraschende Funde zu machen wären.

Von der Einsattelung des Kammes hebt sich der einstmalige Weg zur Burg ziemlich steil empor. Die Burg selbst ist zwischen Felsen hineingebaut; mag einst recht sicher gewesen sein, entbehrte

aber des Spielraumes zu grösserer Entfaltung. Wie um jede Ruine, so hat auch um Löwenstein Dichtung und Wahrheit einen magischen Zauber gezogen, dem sich der Besucher nicht entziehen kann.

Ritter Tihamér, der wie so mancher andere stolze Kämpfe nach dem heiligen Lande gezogen war, nahm die holde Dame Elvira zur Gemalin, welchem Bündnisse seine zwei Kinder Béla und Ilka entsprossen. Das schwache Weib konnte die Mühseligkeiten der Reise nicht ertragen und starb im Orient. Tihamér übergab seine beiden Kinder der Obhut des Kaufmannes Markó, der dieselben in Ragusa ihrem Stande gemäss erziehen liess. Aber ein noch schwererer Schlag sollte die armen Kinder treffen, denn Tihamér fiel unter den Streichen der Ungläubigen und Markó hielt es für das Zweckmässigste die Waisen nach ihrer Heimath zurückzubringen und da ihrem Onkel Kálmán zu übergeben. Dessen böse Gemalin Bora hatte, um den Besitz der Waisen für ihre eigenen Kinder zu sichern, einen scheusslichen Plan ersonnen. Sie durchfeilte ein Glied der Kette, mittelst der ein gewaltiger Löwe in einem Käfige angekettet war, hoffend, dass er sich auf die nahenden Kinder stürzen und sie zerfleischen würde. Aber es sollte anders kommen. Als Bora sich beim Löwenkäfig neugierig umsah, stürzte derselbe auf sie und hätte sie zerrissen, wenn nicht ein Jäger zufällig hinzugekommen und den Löwen durch mehrere gutgezielte Pfeile gezwungen hätte von seinem Opfer zu lassen. Das verwundete Thier floh gegen die Berge und verschwand zwischen Felsen für immer, an welcher Stelle dann Béla eine starke Burg aufbauen liess, die den Namen Löwenstein erhielt.

Mehr Abwechslung in Flora und Fauna bietet der steile Kamm auf seiner nord-westlichen Seite. Zwischen üppigeren Grasbüscheln gewahrt man auf dem Felsen *Draba aizoides* L., *Saxifraga aizoon* Jcq., *Sedum Telephium*, *Sempervivum hirtum* L., *Bupleurum falcatum* L., *Erigeron acris* L., *Sedum acre* L. und *album* L., *Campanula caespitosa* Scop., *Alyssum saxatile* L., *Dianthus nitidus*, *Teucrium montanum* L., *Viola saxatilis* Schm., an feuchteren Stellen *Gentiana cruciata* L., *Asarum europaeum* L., *Cynanchum Vincetoxicum* L. und *Helianthemum alpestre* Jcq.

Reich vertreten ist auch die Schneckenwelt daselbst und nach Absuchen der Lehnen konnte ich *Helix incarnata* Müll., *-personata* Lam., *strigella* Drp., *Cobresiana* v. Alt., *Clessinii* Ulič., *austriaca* Mühlf., *costata* Müll. und *pulchella* Müll., *Clausilia laminata* Mtg., *filograna* Zgl., *parvula*, *dubia* v. *carpathica* Brancsik, *Patula rupes-*

tris Drp. und *solaria* Mke., *Vitruina pellucida* Müll., *Daudebardia rufa* Drp., *Hyalina nitens* Müll., *cellaria* Müll., *nitida* Müll., *fulva* Müll., *Cionella lubricella* Zgl., *Pupa frumentum* Drp., *avenacea* Brug., *muscorum* L., *doliolum* Brug., *dolium* Drp., f. *curta* et f. *cylindrica* letztere mit deutlichen Uebergängen zur var. *Kimakovitzi* Brancsik.

Zwischen diesem Kamme und dem höchsten Gipfel Chmelova führt der Weg minder steil empor, den gewöhnlichen Aufstieg der Touristen bildend. Rechts und links erheben sich beim Streifen durch das Gras unzählbare Heuschrecken, die während des Fliegens die Luft mit ihrem Geklapper erfüllen.

Beim Aufstieg auf die Chmelova geht es durch ziemlich dichtes Buschwerk meist aus Buchen und Haselnussstauden bestehend, in deren Schutze Scabiosen, Cirsien und *Melampyrum* wuchern. Eine angenehme Unterbrechung im Steigen machte das Durchsuchen des faulen Laubes zwischen den *Corylus*-stauden, bei welcher Gelegenheit sich einige Stücke der sonst so seltenen *Orchesia blandula* Brancsik blicken liessen.

Mehr an Coleopteren both das Suchen auf der höchsten Spitze selbst, auf deren Nordseite sich schwellende, feuchte Moospolster ausbreiten. Namentlich überraschte mich daselbst das Vorkommen von *Orestia arcuata* Mill., *Psylliodes alpinus* Redt., *Othius lapidicola* Ksw. und *Trechus pulchellus* Putz, die mir bisher nur vom kleinen Kriván bekannt waren. Weiters wurde noch *Cymindis humeralis*, *Otiorhynchus glabratus* und *irritans*, *Hypera ovalis*, *Chrysomela analis* und *marginata*, *Byrrhus murinus*, *Goniocetena pallida*, *Ocyopus brunipes* und *Bradycellus collaris* gesammelt.

Nicht minder reichhaltig war das Ergebniss des Tages an Hemipteren, die ich der Zusammengehörigkeit wegen in Folgendem zusammenfasse: *Derephysia foliacea* Fall., *Plinthinus pusillus* Scholtz., *Oxycarenus Preisleri* Fieb., *Nysius Jacobae* Schill. forma *macroptera*, *Geocoris grylloides* Lin., *Berytus clavipes* Fab., *Corizus parumpunctatus* Schill., *Aelia acuminata* L., *Acocephalus rivularis* Ger., *Agallia brachyptera* Boh., *Drymus pilicornis* Mls., *Stygnus pygmaeus* F. Sahl., *Rubiconia intermedia* Wolf., *Microplax Origania* Kol., *Monanthia ampliata* Fieb.

Zufrieden mit dem Resultate des Tages, nahm ich von der scheidenden Sonne Abschied und beide stiegen wir unseren Weg hinab, sie gegen Westen, ich aber gegen Osten meiner Nachtherberge zu, wo ich bei hereinbrechender Dämmerung ankam.

Nach möglichst einfachem Mahle — Nachtruhe.

Man frage mich nicht aufs Gewissen, wie die Nachtruhe ausgefallen ist! Ein Tourist, der schon oft von dem breit getretenen Wege des bequemen Verkehrs abgesprungen ist, wird keine grossen Anforderungen stellen und froh sein, wenn er seinen müden Körper untergebracht hat.

Die Windsbraut, die Nachts über unheimlich getost hatte, beruhigte sich bei beginnender Morgendämmerung. Die Sonne aber kam nicht hervor hinter den nach allen Richtungen dicht geballten Wolken. Aus dem Waagthal stiegen feuchte Nebel gegen die Kuppen der Berge, sich hier zu dunklem Gewölke verdichtend. Im Laufe der Nacht hatte es geregnet und es machte das Wetter, während ich mein Frühstück genoss, ausgesprochene Versuche die einmal aufgenommene Thätigkeit auch fortsetzen zu wollen. Bei so bewandten Umständen glaubte ich nicht annehmen zu können, dass eine Touristengesellschaft aus Trenesin, Tepla und Jllava ihr Vorhaben, die Besteigung des Löwenstein auszuführen die Lust haben wird. Als ich aber dem zweifelhaften Wetter zum Hohne auf die Suche gegangen war, kam mir die Nachricht, dass viele Herren auf vier Wagen heraufgezogen kämen. Den Ankömmlingen entgegengehend, fand ich dieselben vor dem Wirthshause gelagert im Begriffe, alle im Dorfe vorhandene Milch und alle schon gelegten Eier zu vertilgen und der tüchtige Marsch in der Morgenkühle schien keinen kleinen Faktor zu bilden in diesem Vertilgungswerke. Wohlgestärkt brach die aus 28 Herren und einer Dame bestehende Gesellschaft auf, um in lang ausgedehnter Kette nach den Ruinen zu ziehen. Während waghalsige Kletterer sich mit Mühe den steilen Felsen zum schlank emporragenden Thurm hinan wanden, tummelten sich Andere in den Hofräumen und den einstigen Hallen und die soeben noch öde Ruine bot ein Bild frohen Treibens; langgezogene Rufe und lustige Lieder schallten durch die Berge. Unterdessen lag ich am Burgweg und zeichnete mit raschen Strichen eine Skizze der Burg. Hatte ich ja das Alles schon gestern gesehen einsam umhersteigend, ungestört der herrlichen Dichtung unseres Arany gedenkend, die er uns in seiner „Katalin“ so lebenswarm erzählt. Hier spielt sich der Schluss des Dramas ab, in dem zwei Liebende den innigen Bund ihrer Herzen mit dem Leben bezahlten. Vielleicht lag ich soeben an der Stelle, wo der, von Gewissensbissen und Wuth irrsinnig gewordene alte Vater den grässlichen Fluch ausstosst gegen den Räuber seiner Tochter.

Szunyogh, der Herr von Budatin, war ein gewaltiger, rauher

Ritter; Katalin, seine Tochter, ein zartes, wunderholdes Wesen. Was Wunder, dass mancher edle Jüngling in Liebe zu ihr entbrannte. Wie so oft, konnte der vom Vater ausersene Jüngling nicht den Weg zum Herzen der Tochter finden, wie dies dem Herrn von Löwenstein, dem nicht minder edlen Jakusics gelang. Welchen Sturm der anberaumte Hochzeitstag bei den Liebenden hervorrief! Wie er flehte, wie er bath; wie sie voll kindlicher Ergebenheit sich wehrte! Und doch vor unendlicher Liebe schwankend wurde, als er davon eilte, um die Flucht vorzubereiten. Der angesagte Hochzeitstag rückte heran, schon hatte Katalin mit gebrochenem Herzen sich der Kindespflicht zu beugen entschlossen, als vom Abenddunkel geschützt ihr geliebter Jakusics kam, um mit ihr zu flüchten. Kindespflicht und Liebe kämpfen in dem gequälten Mädchenherzen und wer weiss, was des Kampfes Ende gewesen wäre, wenn nicht unvermuthet Szunyogh, der greise harte Vater genaht wäre. Jakusics enteilt, nicht aus Feigheit, sondern um mit bewaffneter Faust sich den Besitz Katalins zu erstreiten. Szunyogh gewahrt den Fliehenden und sendet ihm sein selten fehlendes Blei nach. Die Wuth des in seiner Ehre gekränkten Vaters kehrt sich schonungslos gegen die eigene Tochter, die er bei den Haaren schleifend den Knechten zur Bewachung hinwirft.

Durch die Hallen des Schlosses Budatin schleicht Empörung gegen den grausamen Vater, der seine Tochter lebendig einmauern lässt; Szunyogh schlägt mit eigener Hand mehrere der Empörer nieder und auf das Murren der Empörung folgt sklavisches Schweigen. Schon ist Katalin bis an die Schultern eingemauert, da erhebt sich im Schlosse ein Tumult, fremde Reisige dringen ein, ein hartnäckiger Kampf beginnt, während dessen Jakusics seine Katalin befreit und mit ihr auf flüchtigem Rosse davonjagt. Schon wähnen sie alle Gefahren überstanden zu haben, als der verschmähte Bräutigam im tollsten Laufe nachrasend, das flüchtende Paar einholt. Jakusics steigt vom Pferde und es beginnt ein heldenmässiger Kampf. Allein Jakusics ist ermattet, da trifft ihn ein tödtlicher Hieb seines Gegners und er sinkt in das blutgetränkte Gras. Aber er stirbt nicht allein, denn Katalin haucht bei diesem herzerreissenden Anblicke ihre Seele gleichzeitig mit ihrem Geliebten aus.

Herankommende Reisige des Jakusics tragen das todt Paar nach der nahen Burg Löwenstein, wo sich auch bald der greise gebrochene Szunyogh einfindet, der nun erst zu wissen scheint, dass ein edler Ritter der Räuber seiner Tochter ist. In seiner Wuth

stösst er fürchterliche Flüche aus und bricht dann beim Anblicke seiner Katalin in hellen Wahnsinn aus. Mit des Wahnsinnes Lache befiehlt er die beiden Liebenden zu vereinigen.....

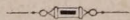
Was an der Erzählung Dichtung, was Wahrheit ist, kann ich nicht entscheiden, aber im Schlosse Budatin wird noch die Nische gezeigt, in der die schöne Katalin halb eingemauert lag.

Während ich nach der Ruine blickend das soeben kurz Erzählte an meinem inneren Auge vorbeigehen liess, war die Touristengesellschaft schon weit voraus, im Begriffe die Chmelova-Spitze zu besteigen.

Hatte sich das Wetter Morgens recht ungünstig gezeigt, so gestaltete es sich gegen Mittag ganz angenehm und auch Mutter Sonne belebte wieder die Natur, so dass die Gesellschaft nach einigem Keuchen auf der Spitze angekommen, eine schöne Aussicht geniessen konnte nach dem geschlungenen Waagthal, nach den sich aufthürmenden Bergkuppen, aus denen sich besonders der gegenüberliegende Vápecz mächtig emporhob.

Nachdem man aber bekanntlich von dem Anblick einer Gegend, mag sie noch so schön sein, nicht satt werden kann, so beeilte man sich, von diesem praktischen Gedanken geleitet, zu dem unten aufgeschlagenen Lagerplatze und seinen Fleischtöpfen zu gelangen. Die culinarischen Ueberraschungen, die sich da darbothen waren aber auch herzerhebend und es ist dem Ordner dieses Ausfluges Herrn Ernest Ucsnay volle Anerkennung zu zollen für seine Umsicht und aufopfernde Mühe. Welch' ein buntes Lager war da aufgeschlagen, wie wohlilig reckte und streckte sich Jedermann, und mit wie schwerem Herzen brachen wir von dem Lager auf, als gegen 5 Uhr der Ordner zum Aufbruch rief. Aber nicht nur schweren Herzens brach mancher auf, es soll auch mitunter recht schwere Köpfe gegeben haben.

Dieser Ausflug wird Allen eine angenehme Erinnerung bleiben und beim Abschiednehmen von Burg und Fels rief Mancher „auf Wiedersehen!“

Tartalom. — Inhalt.

A Trencsén vármegyei term. tud. egylet alapszabályai . . .	5	pag.
Az egylet tisztikarának és tagjainak névjegyzéke . . .	12	"
Befizetések nyugtatványozása	19	"
Pénztárnoki jelentés 1886. évről	22	"
Az egylet gyűjteményeinek s könyvtárának szaporodása .	23	"
Időszaki gyűlések	27	"

Értekezések. — Abhandlungen.

Monocotyledonen der Flora des Trencsiner Comitatus. Jos.	
Holuby	39 "
Helix austriaca Mühlfd. csigafaj Trencsén vármegyében.	
Dr. Brancsik	53 "
Adatok Trencsén vármegye Hemiptera-faunájához. Dr.	
Brancsik. — Zur Hemipt.-Fauna des Trencsiner Com.	55 "
Kirándulás a Nagy Fátra Hermánd nevű völgyébe. Petro-	
galli Arthúr. — Ausflug ins Hermaneczthal . . .	57 "
II. Toldalék Trencsén vármegye téhelyröpihez. —	
II. Nachtrag zur Coleopt.-Fauna des Trencsiner Com.	84 "
Zoologisch-botanische Wanderungen. VIII. Löwenstein.	
Dr. Brancsik	87 "

